

KULTURMILJÖUTREDNING

Detaljplan för

Göteborgs konstmuseum - del 1

2022-05-13

Uppdragsorganisation

Projektlledning och referensgrupp Göteborgs Stad, stadsbyggnadskontoret
SAR/MSA Sophia Älfvåg,
Arkitekt/planarkitekt Alexandra Blennow
Antikvarie Linnéa Tidäng, Göteborgs Stad
Bygg- och planantikvarie Sören Holmström

Kulturmiljö, Acanthus
Projektlledning: bebyggelseantikvarie Maria Olovsson
Handläggande: bebyggelseantikvarie Ylva Nordström
Granskning: bebyggelseantikvarie Jenny Torle

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4	Synbilder	24
Kritiska punkter	4	Synbild 1	25
		Synbild 2	26
Inledning	6	Synbild 3	27
Bakgrund	6	Synbild 4	28
Syfte	6	Synbild 5	29
Omfattning	6	Synbild 6	30
Medverkande	6		
Befintligt skydd	6	Riksintressegrunden	31
Historik	8	Kritiska punkter	32
Stadsplanehistoria och bebyggelseutveckling	8		
Historisk fördjupning	10	Käll- och litteraturförteckning	34
Kulturmiljöinnehåll	17		
Nulägesbeskrivning	17		
Karaktärisering	19		
Kulturhistoriska uttryck	21		

Sammanfattning

Arbetet med att ta fram en ny detaljplan som möjliggör en tillbyggnad av konstmuseet och som samtidigt säkerställer platsens kulturhistoriska och arkitektoniska värden pågår. Föreliggande dokument är en kulturmiljöutredning med syfte att fördjupa kunskapen gällande utredningsområdets kulturhistoriska värden.

Utredningsområdet omfattar Götaplatsen, Lorensbergs villastad och Renströmsparken. Området tillskrivs mycket höga kulturhistoriska värden och ligger inom riksintresse för kulturmiljövärden. Området är upptaget i kommunens bevarandeprogram och dessutom finns ett stort antal byggnadsminnesförklarade byggnader i området.

Spår efter donationsjordarnas landerier, 1800- och 1900-talets stora stadsbyggande och utvidgning av staden samt 1923 års jubileumsutställning kan bland annat utläsas inom utredningsområdet.

Götaplatsen, Lorensbergs villastad och Renströmsparken har tydligt åtskilda karaktärer. Götaplatsen karaktäriseras av ett monumentalt allmänt stadsrum, Lorensbergs villastad av en organisk stadsplan i kuperad terräng med påkostad villabebyggelse och Renströmsparken av allmän och grönskande parkmiljö.

Det samlade utredningsresultatet visar att både planområdet och utredningsområdet utgör en mycket känslig kulturmiljö.

Kulturmiljöutredningen avslutas med en sammanställning av kritiska punkter att särskilt beakta i det fortsatta planarbetet. De kritiska punkterna presenteras även här:

Kritiska punkter

Götaplatsens planidé som arkitektonisk anläggning

Götaplatsen utgörs av en enhetlig arkitektonisk anläggning som är en viktig del av Göteborgs stadsplanehistoria. Platsen är ett landmärke i staden och knyter an med Kungsportsplatsen genom sin monumentala upphöjda placering av vid Kungsportsavenyns slut. Platsens befintliga upptrappning som avslutas med den monumentala fondbyggnaden konstmuseet utgör en ytterst kritisk punkt. En förändring av eller ett tillägg bakom Götaplatsen, som skulle påverka upplevelsen av konstmuseets monumentalitet från norr och som avslutande fondbyggnad vid Kungsportsavenyns slut, skulle medföra kraftiga konsekvenser för det kulturhistoriska uttrycket och upplevelsevärdena.

Riksintressegrunden

Götaplatsens utformning bedöms representera ett signifikant uttryck för riksintressegrunden. Därmed skulle förändringar som inte samspelar med den enhetliga arkitektoniska anläggningen eller som

konkurrerar med konstmuseets monumentalitet utgöra en mycket kritisk punkt för riksintresset. För 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden uttrycks det kulturhistoriska innehållet specifikt genom Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner. Även de inledande decenniernas terränganpassade planmönster och fullföljande av rutnätsstaden är en del av detta. Götaplatsen utgör en avslutning av rutnätsstaden samtidigt som den är en del av övergången till de terränganpassade planmönstret, genom den succesiva upptrappningen från Götaplatsen mot konstmuseet, vilken möjliggjorts genom nyttjande av terrängen.

Arkitektoniska övergången mellan konstmuseet och Lorensbergs villastad

Konstmuseets såväl som byggnaderna i Lorensbergs villastad är uppförda på mark med stora topografiska skillnader. Terränganpassningen som genomförts från Götaplatsens nivå upp till Dicksonsgatan i Lorensbergs villastad har gjorts med mycket stora ansträngningar i form av terrasseringar och stödmurar. Det är i förändringen i topografin som övergången sker mellan det offentliga stadsrummet Götaplatsen och den mer intima och privata villakarakteren i Lorensberg.

Vid västra sidan av konstmuseet där Ekmansgatan leder upp på höjden, sker övergången från storskalig arkitektur till den småskaliga successivt. Området innehåller grönska och äldre träd vilka bidrar till en följsam effekt. På konstmuseets östra sida är förhållanden annorlunda, där uppstår en mer tydlig gräns mellan konstmuseets ursprungliga byggnad och villastaden som tornar högt uppe på höjdpartiet. Området emellan är bebyggt med konstmuseets utbyggnad.

Byggnadernas arkitektoniska karaktär påverkar även miljön inne i villastaden där konstmuseets södra fasad har en stor miljömässig och arkitektonisk betydelse för kvarterens inramning. Konstmuseets icke publika sida, uppförd i 20-talsklassicism skapar en viktig och följsam fond till den lugna och privata atmosfären i villakvarteren.

Arkitektoniskt finns ett visst samspel och likheter genom inslag 20-talsklassicm som finns i respektive område. Båda områdena domineras av tegelhus uppförda med gedigna byggnadsmaterial och tidstypiska byggnadselement. Flera av byggnaderna är ritade av samma arkitekt Arvid Bjerke vilket säkerligen bidragit till den relativa enhetligheten i områdets arkitektoniska framtoning. Områdena är uppförda under ett relativt kort tidsspänn och många byggander är välbevarade med få senare tillkomna tillägg. Det arkitektoniska samspelet och den välbevarade miljön är mycket känsligt för tillägg och förändringar.

Riksintressegrunden

Övergången mellan stadsrummen ger en tydlig bild av 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade, oregelbundna planmönster.

I 1800- och 1900-talets stadsbyggande har ett övergripande tema varit att topografin och grönskan används för att markera övergångar och gränser mellan olika stadsdelar och samhällsgrupper vilket är extra tydligt i utredningsområdet där terränganpassningen varit avhängande för övergången.

Bebyggelsens utformning återspeglar det övre samhällsskicket genom det påkostade materialen, utförandet och detaljrikedomen. Konstmuseibyggnadens tidstypiska och påkostade utförande utgör också en viktig grund för riksintresset. Den tidstypiska arkitekturen och terränganpassade planmönstret är extra känslighet för förändringar.

Grönområdet bakom konstmuseet som skapar en övergång till trädgårdsstaden

Runt konstmuseets västra och södra fasad återfinns viktiga inslag av grönska. Slänter och markplättar är gräsbevuxna, äldre träd och buskar finns bevarade. Grönskan har en både avdelande och sammanlänkande effekt mellan stadsrum av olika karaktär. I den aktuella delen av planområdet fungerar den bevarade växtligheten som en övergång mellan det offentliga stadsrummet och konstmuseet till Lorensbergs villastad där växtlighet är ett tydligt karaktärsdrag i de välhållna trädgårdarna. Samtidigt har de äldre träden en avskärmande effekt till konstmuseets storskaliga fasad. Att minska eller ta bort grönytor mellan olika områden utgör en kritisk punkt.

Riksintressegrunden

I 1800- och 1900-talets stadsbyggande har ett övergripande tema varit att topografin och grönskan används för att markera övergångar och gränser mellan olika stadsdelar och samhällsgrupper vilket är tydligt inom hela utredningsområdet. Om grönytan mellan de olika stadsdelarna helt försvann skulle det leda till en direkt påverkan på riksintressets uttryck för topografin och grönskan som åtskilt stadsdelar.

Mötet mellan det offentliga och det privata stadsrummet Konstmuseets karaktäriseras av att vara en allmän byggnad och Lorensbergs villastad, som ligger i direkt anslutning till konstmuseet, har en privat karaktär. Trots den direkta anslutningen mellan det

allmänna och de privata stadsrummen är arkitekturen utformad så att de inte står i konflikt med varandra.

Upplevsense från öst respektive väst

Planområdets karaktär upplevs olika från öst respektive väst. Från väst upplevs området ur ett inifrån perspektiv där Ekmansgatan leder vidare djupare in i området. Konsthallen och konstmuseets terränganpassning gör att de upplevs som mer småskaliga och skapar en mjuk övergång till villabebyggelsen. Området utgörs av en förhållandevis småskalig, enhetlig och välbevarad miljö.

Från öst upplevs området från ett utifrånperspektiv, där Fågelsången ligger nedanför området och löper ut med det. Både Konstmuseet och radhuslängan i Lorensbergs villastad upplevs som storskaliga slutna fronter. Den östra delen av konstmuseet präglas av en tillbyggnad som uppfördes 1968 samt mötet med Artisten från 1990-talet som ligger på andra sidan Fågelsången.

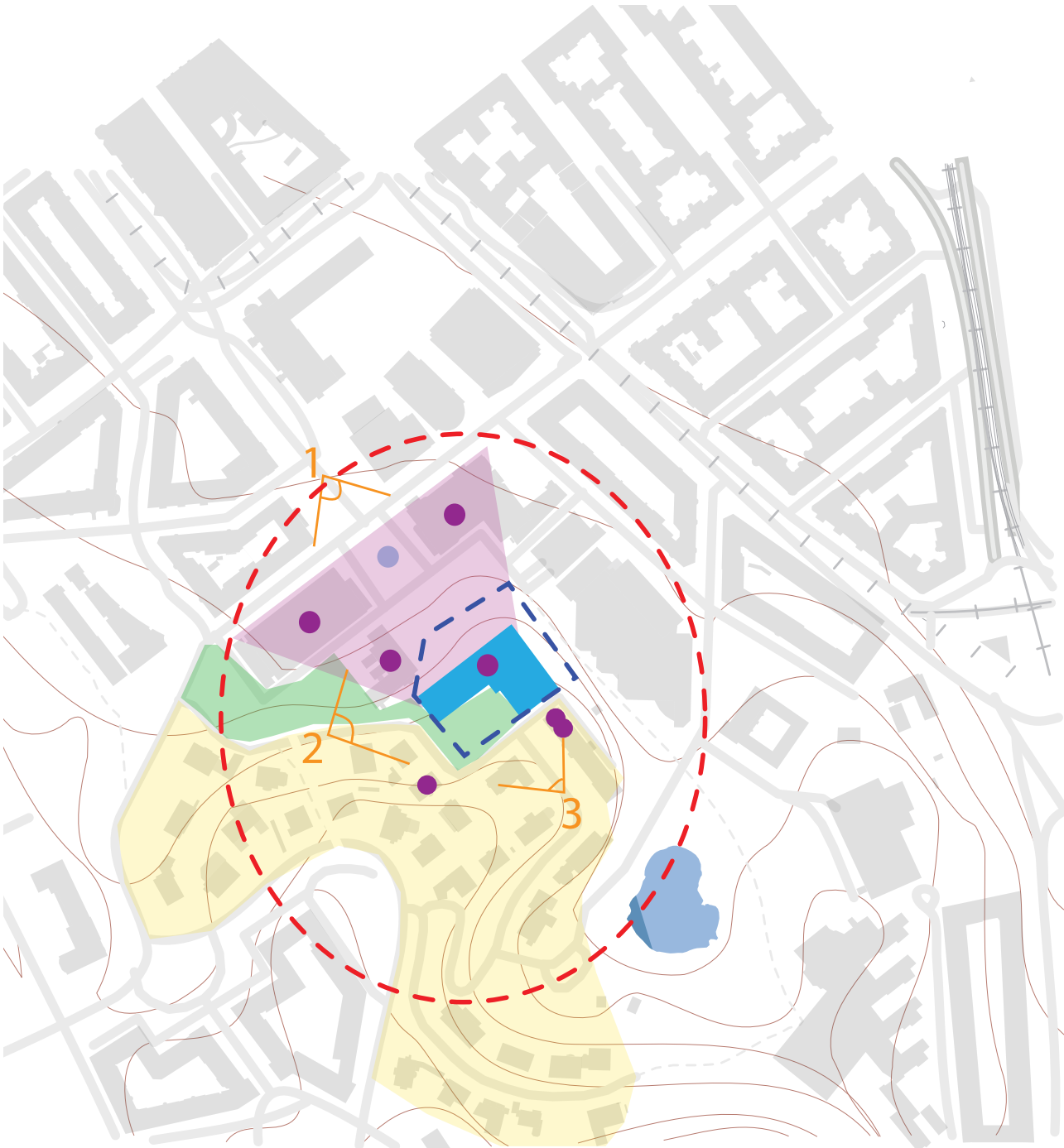
De olika sidorna har olika förutsättningar och tålighet gällande förändringar samt tillägg. Den västra sidan av utredningsområdet är mycket känslig för förändringar eftersom den omgivande miljön till större del har kvar sin ursprungliga karaktär samt en privat småskalig karaktär. Den östra sidan av utredningsområdet innehåller fler tidslager samt en mer storskalig rumslighet som gör att den inte lika känslig för tillägg.

Påverkan på omkringliggande byggnader

Konstmuseet ligger inom samma visuella vy som ett stort antal andra byggnader med mycket höga kulturhistoriska värden som bör tas hänsyn till och värnas om. I direkt närhet till konstmuseet ligger fyra andra byggnadsminnen (konsthallen, konsterhuset, stadsteatern och radhus Bjerke) samt ett flertal andra byggnader som är av byggandsminnesklass. En förändring kan påverka upplevelsen av enskilda byggnader i sina miljöer och riskerar därigenom en indirekt påverkan på de enskilda byggnaderna.

Konstmuseet som individuell byggnad

Konstmuseets är ett byggnadsminne och har utöver dess höga värde genom dess sammanhang på Götaplatsen med tillhörande kulturinstitutioner ett individuellt värde som grundar sig i ursprunglig genomarbetad arkitektur, högkvalitativa byggnadsmaterial och oförändrade funktion som konstmuseum. Byggnaden gestaltades av några av landets mest ansedda arkitekter för sin tid, Sigfrid Ericson och Arvid Bjerke. Byggnaden innehar höga arkitekturhistoriska värden och utgör ett av de främsta exemplen på

Figur.1: Illustration över utredningsområdets kritiska punkter.

Teckenförklaring

- Utredningsområdet
- Planområdet
- Götaplatsen**
Arkitektoniskt enhetlig anläggning och viktig del av Göteborgs stadsplanehistoria. Bedöms representera ett signifikant uttryck för riksintressegrunden Offentligt stadsrum.
- Lorensbergs villastad**
Oraniskt planerad stadsplan i kuperad terräng med nationalromantiska villor uppförda med mörka fasader i gedigna material. Bedöms representera ett signifikant uttryck för riksintressegrunden. Privat stadsrum.
- Konstmuseet**
En del av Götaplatsens arkitektoniska anläggning en fondbyggnad och landmärke med höga arkitektoniska kvaliteter.
- Grönyta mellan olika stadsdelar**
Grönska har använts för att markera övergångar och gränser mellan de olika stadsdelarna. Uttryck för riksintresse.
- Byggnadsminnen i nära anslutning till konstmuseet**
Byggnader med synnerligen höga kulturhistoriska värden. Stor hänsyn bör vidtas.
- Synbilder**
 - 1 Vy från Kungälvsgatan mot Götaplatsen
Vy som är extra känslig för förändringar
 - 2 Vy från Ekmansgatan mot konstmuseet
Särskilt kritisk vy som fångar flera av riksintressegrunderna i ett och samma blickfång samt känsligt möte mellan konstmuseet och Lorensbergs villastad.
 - 3 Vy från Dicksonsgatan mot konstmuseet
Vy som är extra känslig för förändringar, har stor betydelse för villastadens privata atmosfär.

svensk 20-talsklassicism. Formspråket samt originalmaterialen är välbevarade och exteriören på den ursprungliga byggnadskroppen från 1923 är mycket känslig för alla typer av förändringar.

Byggnaden är känslig för dominanta tillägg vars volym eller gestaltning upplevs som konkurrerande och påverkar möjligheten att uppleva byggnaden som helhet. En stor risk med en tillbyggnad är att möjligheten att uppleva en del av fasaden helt kan försvinna, vilket i sin tur skulle bidra med en stor negativ effekt på

upplevelsevärdet och det arkitektoniska värdet. En tillbyggnad skulle även sannolikt innebära ett fysiskt ingrepp i den ursprungliga byggnaden.

Tillbyggnaderna från 1968 är generellt mer tåliga för förändringar, då de inte har samma koppling till Götaplatsens planidé som arkitektonisk anläggning eller utgör ett monumentalt landmärke i staden som den ursprungliga byggnadskroppen gör.

Inledning

Bakgrund

Göteborgs konstmuseum har i snart hundra år verkat i sin byggnad vid Götaplatsen. Byggnaden har under tiden byggts om och till för att möta aktuella behov. Verksamheten är nu i behov av större utrymmen och bygganden behöver förbättras med avseende på funktion, flöden samt tillgänglighet.

Arbetet med att ta fram en ny detaljplan som möjliggör en tillbyggnad av konstmuseet och som samtligt säkerställer platsens kulturhistoriska och arkitektoniska värden pågår. Planförslaget innebär att befintlig tillbyggnad från 1968 (etagera) rivs och att en tillbyggnad medges på museets södra sida. För att koppla samman byggnaderna kommer kopplingar under mark samt mellan befintlig byggnad och tillbyggnad behövas. En arkitektävling planeras för att ta fram ett gestaltningsförslag.

Acanthus har fått i uppdrag av Stadsbyggnadskontoret i Göteborg att ta fram en kulturmiljöutredning för det område som kan komma att påverkas av en tillbyggnad.

Syfte

Syftet med uppdraget är att fördjupa kunskapen gällande utredningsområdets kulturhistoriska värden, med fokus på riksintressegrunden, för att nå en hänsynsfull och kvalitativ planprocess samt att ta fram en antikvarisk konsekvensbeskrivning inför samråd. Sammantaget ska utredningarna (Del I och II) användas i det fortlöpande planarbetet och ge antikvariska ingångsvärden för det fortsatta gestaltningsarbetet gällande ny bebyggelse inom planområdet.

Del 1 innefattar en kompletterande kulturmiljöutredning av utredningsområdets befintliga förutsättningar och del 2 en antikvarisk konsekvensbeskrivning av en planerad tillbyggnads volymer och placering.

Omfattning

Uppdraget omfattar framtagande av en kompletterande kulturmiljöutredning för planområdet med omgivningar. En antikvarisk fördokumentation av Göteborgs konstmuseum togs fram 2015, utredningens fokus ligger därför på fördjupad kulturmiljöbeskrivning av utredningsområdet och inte själva bygganden. Utredningsområdet har begränsats till planområdet och till direkt angränsande stadsrum: Götaplatsen, Lorensbergs villastad och Renströmsparken. Kulturmiljöutredningen, del 1, innefattar stadsplanehistorik med beskrivning av bebyggelseutvecklingen, nulägesbeskrivningar av utredningsområdet, kulturmiljöbeskrivningar med fokus på karaktär och kulturhistoriska uttryck, synbilsanalyser

från sex olika betraktelsepunkter in mot planområdet, uttolkning av riksintressegrunden och en sammanställning av kritiska punkter att särskilt beakta i det fortsatta planarbetet.

Medverkande

Uppdraget har utförts av bebyggelseantikvarie Maria Olovsson och Ylva Nordström från Acanthus, på uppdrag av Göteborgs stads stadsbyggnadskontor. Arbetet har utförts under våren 2022, i nära samarbete med en projektgrupp bestående av arkitekt SAR/MSA Sophia Älfvåg, planarkitekt Alexandra Blennow samt antikvarie Linnéa Tidäng och bygg- och planantikvarie Sören Holmström, på stadsbyggnadskontoret.

Befintligt skydd

Utredningsområdet ligger inom riksintresse för kulturmiljövården, är upptaget i kommunens bevarandeprogram och det finns dessutom ett stort antal byggnadsminnesförklarade byggnader inom området. Inom utredningsområdet finns även ett flertal detaljplaner och i stor sett all bebyggelse omfattas av särskilda varsamhets- och skyddsbestämmelser.

Planområdet är en del av riksintresset för kulturmiljövården och särskilt utpekad i kommunens bevarandeprogram. Konstmuseet som är planområdets enda byggnad är byggnadsminnesförklarat.

Riksintresse

Utredningsområdet ligger inom Riksintresse för kulturmiljövården, Göteborgs innerstad [O 2:1-5], enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. För uttolkning av riksintessegrunden inom utredningsområdet se s. 31.

Motiveringen för riksintresset:

Storstadsmiljö, formad av funktionen som ”Sveriges port mot väster” och det för sjöfart, handel och försvar strategiska läget vid mynningen av Göta älvs vattensystem. Rikets främsta sjöfartsstad samt residensstad, domkyrko- och universitetsstad, präglad av tre seklers handelsaristokrati. Ett av de förnämsta exemplen på 1600-talets stadsanläggnings- och befästningskonst, och på stadsbyggandet under 1800- och 1900-talen. Den göteborgska byggnadstraditionen med dess olika stadsdelskaraktärer. (Skolstad, Universitetsmiljö, Stiftsstad)

Utdrag relevant för utredningsomårdet ur uttrycket för riksintresset:

1600- och 1700-talens fästnings- och kanalstad med bevarade delar av stadsbefästningarna, och strax utanför stadskärnan [...] spridda rester av donationsjordarnas landerier.

1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade, oregelbundna planmönster, men även fullföljande av rutnätsstaden. Bostadsbebyggelse för olika samhällsskikt och som uttryck för olika stilepoker, och anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv. Övre Vasastaden-Lorensberg med institutionskomplex i parkmiljö och stenstadskvarter med inslag av landshövdingehus. Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner. Lorensbergs villastad och Nedre Johannebergs slutna hyreshuskvarter.

Den topografiskt och socialt betingade karaktären av många småstäder i storstaden, d. v. s. ett lapptäcke av tydligt åtskilda stadsdelar. [...] Gatukaraktären med gatsten och gånghållar i bohusgranit samt de rikliga inslagen av grönska i stadsbilden.

Bevarandeprogrammet

Hela utredningsområdet är upptaget i Göteborg stads bevarandeprogram, Kulturhistorisk värdefull bebyggelse, och skyddas där igenom enligt 8. kap Plan- och bygglagen. Utredningsområdet innefattar två olika delområden 6:B Vasaparken, Götaplatsen och Renströmsparken samt 6:C Lorensbergs villaområde. Inom utredningsområdet finns även flertalet enskilt utpekade byggnader, däribland planområdets enda byggnad, konstmuseet. Planområdet ligger inom område 6:B.

Motiveringen för 6:B Vasaparken – Götaplatsen – Renströmsparken:

Parkerna, platserna och de enskilda byggnaderna bildar tillsammans ett sammanhängande stråk med en värdefull och delvis unik miljö. Av särskilt värde från arkitekturhistorisk synpunkt är Götaplatsen med sina representativa byggnader för kultur och bildning samt skolområdet i sydväst med välbevarade monumentalt utformade byggnader. De enskilda byggnaderna har alla en tidstypisk och mycket omsorgsfullt utformad arkitektur. Av intresse är också att området innehåller delar av gamla landeriparker.

Motiveringen för 6:C Lorensbergs villaområde:

Miljön som helhet är mycket väl bibehållen. Stadsplanen är ett av Göteborgs främsta exempel på 1910- talets stadsplanekonst och de enskilda byggnaderna visar tidens mest påkostade bostadsbyggande. Viktiga inslag som bidrar till det höga värdet är alla exklusiva detaljer. Det gäller dels byggnadernas utsmyckning t ex portaler och fasaddetaljer av natursten, mönstermurning på tegelfasader eller skorstenar, smäckra spröjsade fönster och rikt dekorerade trädörrar, dels gårdsmiljöernas och gatubildens detaljer som t ex omsorgsfullt utförda murar och eleganta smidesarbeten. Flera av byggnaderna har också välbevarade interiörer med paneler, öppna spisar o s v. Lorensbergs villaområde har dessutom ett stort lokalhistoriskt värde genom anknytningen till flera kända

göteborgare bl.a. medlemmar i familjerna Broström, Carlander och Wijk.

Statliga byggnadsminnen

Inom utredningsområdet finns sammanlagt fyra byggnader inkl. omgivande miljöer som förklarats som statliga byggnadsminnen 1994 och skyddas där igenom enligt förordning (2013:558) om statliga byggnadsminnen:

- Villa Smedmark, Bengt Lidnersgatan 7 Lorensberg 11:2
- Villa Höglund, Högåsplatsen 5, Viktor Rydbergsgatan 24 Lorensberg 11:4
- Radhus Bjerke, Dicksonsgatan 2, Lorensberg 13:1
- Radhus Bjerke, Dicksonsgatan 4, Lorensberg 13:2

Byggnadsminnen

Inom utredningsområdet finns sammanlagt fyra byggnadsminnesförklarade byggnader inkl. omgivande miljöer enligt 3 kap, Kulturmiljölagen:

- Konsterhuset, Götaplatsen 8, Lorensberg 31:1
- Konsthallen, Götaplatsen 7, Lorensberg 9:4
- Stadsteatern, Götaplatsen 4, Lorensberg 30:2
- Konstmuseet, Götaplatsen 6, Lorensberg 9:3

Inom planområdet ligger konstmuseet som tillsammans med delar av Götaplatsen byggnadsminnesförklarades 2017. I motiveringen för byggnadsminnesförklaringen beskrivs konstmuseets särställning i staden som Kungsportsavenyns avslutande fondbyggnad med stor betydelse för stadsbilden och som en ikonbyggnad med starkt symbolvärde. Byggnaden är ritad av sin samtids främsta arkitekter och är ett av de främsta exemplen på 1920-talsklassicism i Göteborg. I motiveringen framhålls även att Götaplatsens sammanhållna och monumentala karaktär berättar om det tidiga 1900-talets planeringsfilosofi och storslagna samhällbyggnadsvisioner i 1920-talets Göteborg. Dessutom redogörs det för att Götaplatsen tillsammans med konstmuseet är ett av de få tydliga avtryck i stadsrummet som bevarats från jubileumsutställningen 1923.

Konstmuseet med omgivning och delar av Götaplatsen omfattas av följande skyddsbestämmelser:

- Byggnaden får till sitt yttre inte rivas, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras utan Länsstyrelsens tillstånd.
- Ingrepp får inte göras i byggnadens ursprungliga stomme eller planlösning.
- På våningsplanen 3,5 samt plan 4, plan 5 och plan 6 får

inte ändring eller borttagning av ursprunglig fast inredning göras. Till fast inredning hör bl.a. dörrar och dörrfoder, fönster och fönsteromfattningar, taklister, takdekor och lanterniner, stentavlor, medaljonger (på väggarna) golvtäckning, golvlister, elementskydd, armatur och fasta statyer. I biblioteket på plan 4 ska ursprungliga hyllor och fast inredning bevaras. Vägghasta målningar med friser i Fürstenbergska galleriet på plan 6 får inte tas bort.

- I ursprungliga trapphus ska trappor, dörrar och fönster, räcken, ledare, armatur och elementskydd bevaras.
- Lanterninernas konstruktion och originalfönster (på vindsplan) får inte ändras eller på annat sätt byggas om.
- Byggnaden ska underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten ska utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Underhållet ska ske med material och metoder anpassade till byggnadernas egenart. Samråd med Länsstyrelsen ska ske innan vårdarbeten påbörjas.
- Delar av Götaplatsen (markerade på kartan intill) ska hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas. Poseidon med kar och podium ska bevaras liksom omgivande markbeläggning med Fjäråsgnejs. Ingrepp får inte göras i trappor och murar. Ursprungliga pollare, smidesdetaljer och armaturer ska bevaras. Markbeläggningen med klinkers runt stadsteatern ska bevaras.

Figur.2:På kartan markeras utredningsområdet med grönt och planområdet med gult. Samtliga byggnadsminnesförklarade byggnader markeras med en hussymbol. De område som omfattas av byggnadsminnesförklaringen för konstmuseet och delar av Götaplatsen markeras med rött. De områden som inkluderas i de övriga byggnadsminnena är markerade med blått. Karta hämtad från bebyggelseregistret.

Historik

Stadsplanehistoria och bebyggelseutveckling – utredningsområdet

1600- och 1700-tal

Göteborgs grundande ägde rum 1621 och staden byggdes som en befäst stad med rutnätsplan och kanaler enligt holländska principer. Bebyggelsen dominerades till en början av trähus och på marken utanför den befästa staden fanns bland annat landerimarker vilket var jordbruksfastigheter på stadens mark som dels användes för gemensamt bete och som dels arrenderades ut. Marken var donationsjord som kronan gav Göteborg vid dess grundande och som bland annat skulle stå för stadens livsmedelsförsörjning. Ett stort antal landerier etablerades bland annat längs Södra Vägen som var huvudvägen in till staden från söder, bland annat Lorensberg, Johanneberg och Lyckan. Landeriet Lyckan låg inom det aktuella utredningsområdet.

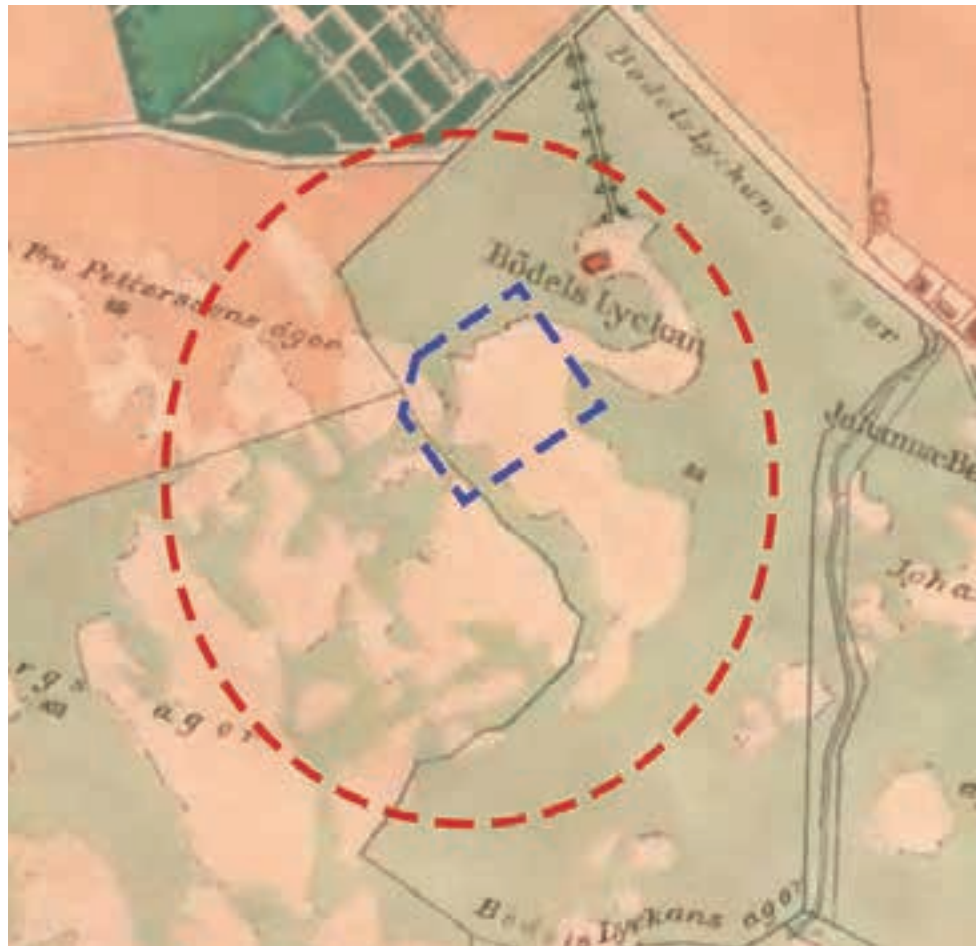
1800-tal

Vid 1800-talets början skedde stora förändringar av staden då stadsmuren revs och trähus förbjöds innanför vallgraven. Vallgraven behölls och utanför den anlades Nya Allén och parkområden. Under 1800-talet växte staden snabbt och vid 1860-talets början var områdena innanför vallgraven helt utbyggda och på grund av det togs en ny stadsplan fram. Den nya stadsplanen utarbetades mellan 1862–66 och inkluderade marken söder och öster om staden. I söder sträckte sig den nya planen över de nuvarande stadsdelarna Vasastaden och Lorensberg fram till Götaplatsen. Den nya planen var utformad som en rutnätsplan innehållande förnäma bostadsområden med stora stenhus i slutna kvarter samt storslagna gator, grönområden och platser så som Kungsporsavenyn, Vasagatan, Vasaplatsen och Vasaparken. Förebilderna för planen kom från Haussmanns boulevarder i Paris och bebyggelsen utanför Ringen i Wien. Utbyggnaden genomfördes mellan 1868–1905, men ett flertal revideringar av planen gjordes genom åren. Efter planens genomförande hade stora delar av den befintliga bebyggelsen rivits. Området vid Götaplatsen och landeriet Lyckan låg precis utanför planen i söder och lämnades till en början orörda.

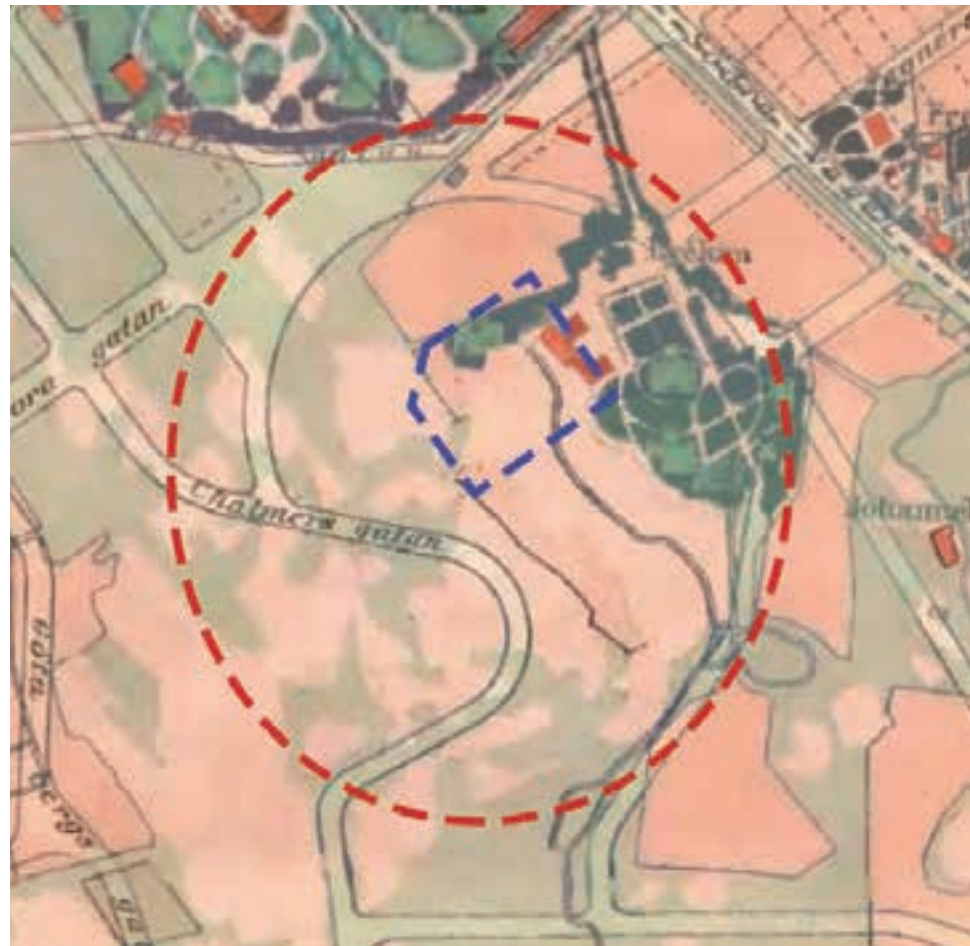
1900–1930-tal

Systemet med landerier var i bruk från Göteborgs grundande fram till strax efter sekelskiftet 1900 och då hade ett stort antal av landerierna rivits till förmån för den nya bostadsbebyggelsen. Lyckan löstes in av staden 1898, men kom inte att rivas förrän dryga 20 år senare i samband med jubileumsutställningen. Utbyggnaden av stenstaden fortsatte och arbetet med en ny stadsplan pågick. En stor internationell stadsplanetävling anordnades 1901 över hur Kungsporsavenyn skulle avslutas och hur bebyggelsen skulle fortsätta upp över bergen i Johanneberg, men tävlingsförslagen blev aldrig utförda. Stadsingenjör Eugen Thorburn upprättade en plan över Kungsporsavenyn och dess avslutning 1904, men inte heller denna plan kom att genomföras.

1907 påbörjade stadsingenjör Albert Lilienberg arbetet med den stadsplan som skulle komma att genomföras. Lilienbergs plan som var färdig 1910 utmärktes av terränganpassning med svängda former för Lorensbergs villaområde, vilket skilde sig avsevärt från den tidigare rutnätsplanen. Lilienberg inspirerades av Camillo Sittes stadsplaneringsideal med mjukare, terränganpassade stadsplanering utan ändlöst långa esplanader.

Figur.3:Karta över området 1790, utredningsområdet är markerat med rött och planområdet med blått. Landeriet Lyckans byggnad ligger inom utredningsområdet, resten av området är obebyggt. Karta: Göteborg stad, stadsbyggnadskontorets arkiv.

Figur.4:Karta över området 1860-tal, utredningsområdet är markerat med rött och planområdet med blått. Den nya rutnätsplanen syns på kartan. Till Lyckan hör flertalet byggnader och parkliknande odlingar. Utöver Lyckan är området fortfarande obebyggt. Karta: Göteborg stad, stadsbyggnadskontorets arkiv.

Figur.5:Karta över området 1923. Lyckan har rivits för att ge plats åt den nyanlagda Götaplatsen med konstmuseet samt jubileumsutställningen. Lorensbergs villastad är till stor del uppbyggd. Karta: Göteborg stad, stadsbyggnadskontorets arkiv.

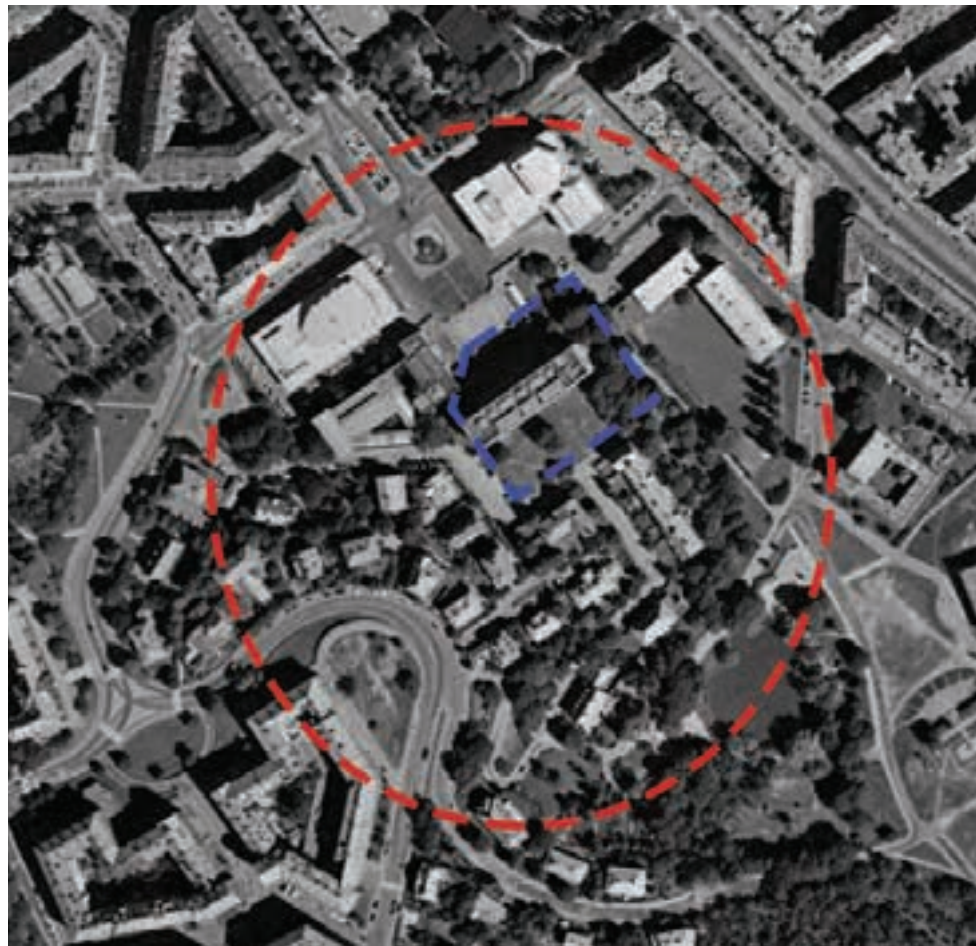
Grundtanken för Kungsportsavenyn var att skapa ett monumentalt avslut med en festplats och offentlig byggnad som skulle vara synlig i hela avenyns längd. Götaplatsen fick en rektangulär plan kantad av viktiga kulturinstitutioner där omkringliggande gator präglades av tydliga siktlinjer. Planen för Götaplatsen kom ytterligare att omarbetas något till en mer strikt rektangulär plan, och 1921 fastställdes den nya planen som i stora drag följdes när Götaplatsen byggdes.

1923 anordnades jubileumsutställningen i Göteborg, som arrangerades för att fira stadens 300-årsjubileum som inträffade 1921, men utställningen blev fördröjd till 1923 på grund av det rådande ekonomiska läget samt oroligheter i Europa. Utställningsområdet koncentrerades kring miljön vid Götaplatsen, Renströmsparken, Korsvägen och Liseberg. Huvudentrén var belägen vid Götaplatsens östra sida. Större delen av anordningar och utställningslokaler som byggdes revs efter utställningens slut.

Götaplatsen färdigställdes efter utställningen, på 1930-talet genom uppförandet av kopparstatyn Poseidon, stadsteatern och konserthuset. Intill Götaplatsen i öster uppfördes 1935 Kjellbergsska flickläroverket vid sidan av stråket Fågelsången.

1940-tal fram till idag

Under kommande decennier skulle ett antal institutionsbyggnader tillkomma i anslutning till utredningsområdet. I Renströmsparken uppfördes (före detta) hovrättens byggnad 1948 och under 1950-talet uppfördes även humanistiska biblioteket i parken, som även kom att byggas till på 1980-talet. Norr om Götaplatsen, i Lorensbergsparken, byggdes stadsbiblioteket 1967. Mellan 1966-1968 gjordes en tillbyggnad av konstmuseet. Musik- och scenhögskolan Artisten byggdes 1992 genom en tillbyggnad till den gamla flickskolan utmed Fågelsångens östra sida. Konserthuset försågs med en tillbyggnad 1999 och i början av 2000-talet gjordes även en tillbyggnad på stadsteatern.

Figur.6:Karta över området 1960. Götaplatsen har färdigställts med stadsteatern och konserthuset. Flickläroverket har byggts och jubileumsutställningen har efterlämnat Renströmsparken. I parken har hovrätten uppförts. Karta: Lantmäteriet.

Figur.7:Karta över området idag. Konstmuseet, stadsteatern, konserthuset och flickläroverkets byggnader har försetts med tillbyggnader. Karta: Lantmäteriet

Figur.8:Foto på Lyckan taget 1920. I bakgrunden skymtas Lorensbergs villastad, Vasakyrkan och Göteborgs handelsgymnasium (Hvitfeldska). Foto: Göteborgs stadsmuseum.

Figur.9:Flygfoto på Jubileumsutställningen 1923 med det nybyggda konstmuseet, nyanlagda Näckrosdammen och tillfälliga utställningsbyggnader. Foto: Regionarkivet.

Figur.10:Flygfoto på den färdigställda Götaplatsen taget någon gång mellan 1935 och 1948. Foto Göteborgs stadsmuseum.

Historisk fördjupning - utredningsområdet

Renströmsparken och Näckrosparken

Från grundandet av Göteborg till 1800-talets slut tillhörde marken landerierna Lyckan, Johanneberg samt Götaberg och utgjordes främst av betes- och odlingsmarker. Inom utredningsområdets gränser låg bebyggelse tillhörande Lyckan. Lyckan var det första landeriet söder om stadskärnan som blev bebyggt redan under 1600-talet. Under 1700-talet utgjordes Lyckan av en byggnad som nåddes via en allé samt betes- och odlingsmarker. Under 1800-talet utökades anläggningen med flertalet byggnader och med parkliknande odlingar i organiska former i anslutning till bebyggelsen. I samband med utbyggnaden av staden och arbetet med en ny stadsplan löstes Lyckan in av staden 1898. I den nya stadsdelen Lorensbergs villastad namngavs en av de nya vägarna efter landeriet 1914, Lyckans väg. 1920 inför anläggandet av jubileumsutställningen revs Lyckans samtliga byggnader.

Figur.14:Orienteringsfigur, Renströmsparken. Utredningsområdet är markerat med rött och planområdet med blått.

Renströmsparken anlades på marken där Lyckan tidigare låg samt på Johannebergs landeris marker. Parken utformades efter de befintliga topografiska förutsättningarna som en romantisk park med slingrande gångar och med äldre uppvuxna träd, delar av det befintliga trädbeståndet från landerierna integrerades i parken. Renströmsparken var en central del av utställningsområdet med tillhörande utställningsbyggnader, restaurang och den nyanlagda Näckrosparken. Jubileumsutställningen hade flera utställningsområden med olika teman som löpte från huvudentrén vid Götaplatsen, vidare till Renströmsparken över till Korsvägen, för att slutligen avslutas vid Liseberg. I Renströmsparken och vid Näckrosparken var den Historiska minnesutställningen belägen med ett stort antal byggnader. Byggnaderna var uppförda i 20-talsklassicism med inslag av arkitektoniska influenser från stora delar av världen. Bland annat var entrébyggnaden utformad med ett stort kupoltak, ingången till själva parkområdet flankerades av två minaretinspirerade torn och minneshallen utformad som en tempelbyggnad med kolonner. Samtliga byggnader inom Renströmsparkens utställningsområde revs efter utställningen, men själva parkanläggningen och Näckrosparken lämnades kvar. Större delen av utställningslokalerna som byggdes för jubileumsutställningen var planerade att rivas efter utställningens slut.

Mellan 1935–36 uppfördes Kjellbergsska flickläroverket på det tidigare utställningsområdet, på samma plats som Lyckans bebyggelse tidigare legat på. Byggnaden ritades av arkitekt Ragnar Ossian Swensson, som även var en del av ARES vilka ritade konstmuseet vid Götaplatsen. Byggnaden uppfördes med fasader av gult tegel och en stram arkitektur som tydligt anslöt till bebyggelsen på Götaplatsen. Mellan konstmuseet och flickläroverket anlades gångstråket Fågelsången som ledde till Näckrosparken.

1948 byggdes Hovrätten som en friliggande byggnad i Renströmsparken efter ritningar av arkitekt Hakon Ahlberg. Byggnaden placerades sydöst om flickläroverket och Götaplatsen, mellan stenstadskvarteren på Johannebergsgatan och Lorensbergs villastad. Byggnaden försågs med rödbruna tegelfasader som, till skillnad från flickläroverket, anslöt till stenstaden och Lorensbergs villastad.

Mellan 1951-1954 uppfördes även humanistiska biblioteket efter ritningar av arkitekt Årland Noreen i Renströmsparken, strax söder om Hovrätten. Byggnaden fick röda tegelfasader och en hög granitsockel. Biblioteket byggdes till åt söder på 1980-talet.

Musik- och scenhögskolan Artisten byggdes 1992 genom en tillbyggnad med den gamla flickskolan utmed Fågelsångens östra sida, tillbyggnaden ritades av Nyréns Arkitektkontor. Tillbyggnaden uppfördes i två våningar av gult tegel.

Figur.11:Foto taget från utställningsområdets entré till den historiska utställningen mot Renströmsparken. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

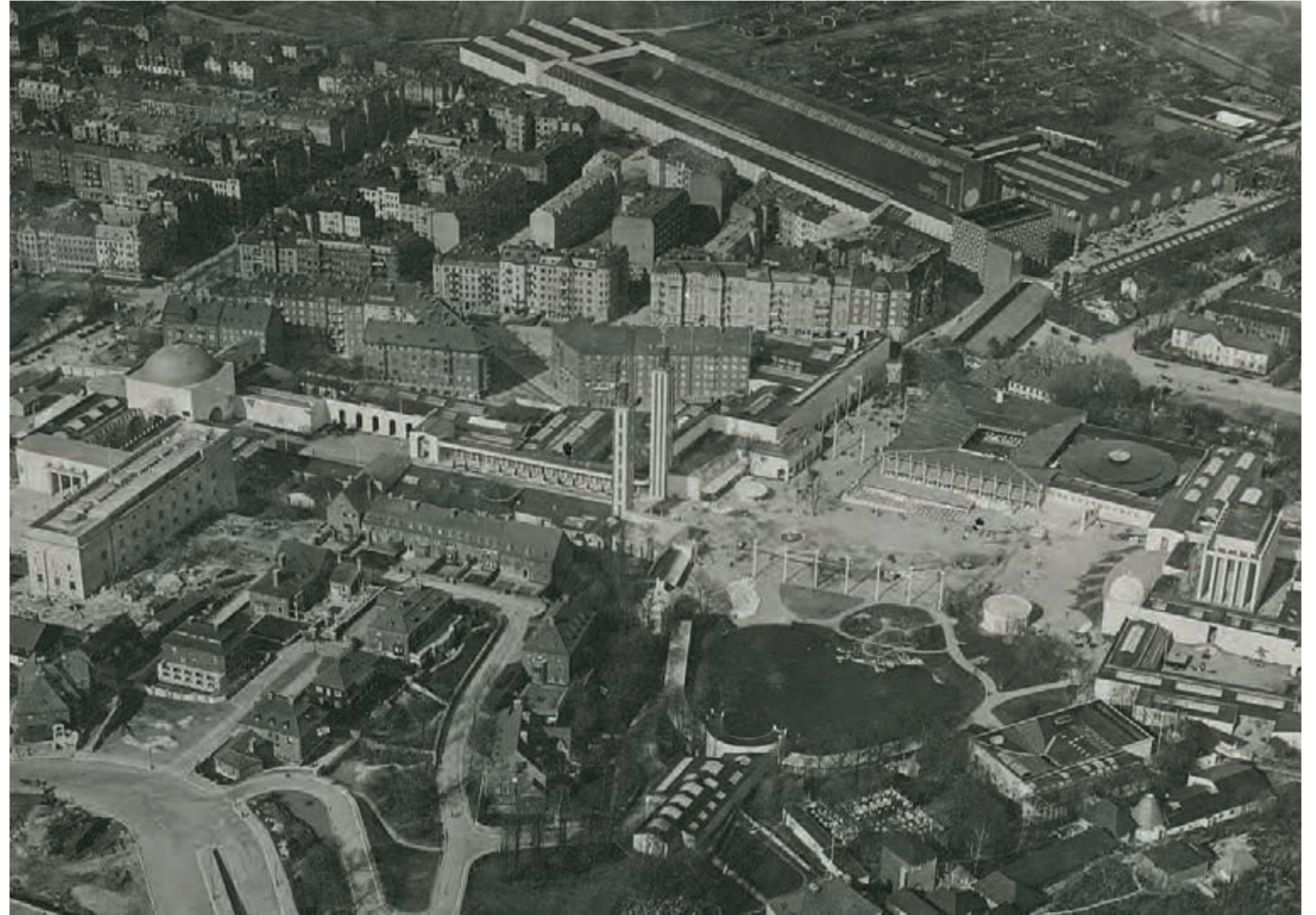
Figur.12:Foto taget från Näckrosparken mot det som idag är Fågelsången. I hörnet skymtas Lorensbergs villastad. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

Figur.13:Foto på flickläroverket på 1940-talet. Till vänster syns gångstråket som idag kallas Fågelsången, även konstmuseet skymtas till vänster. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

Figur.15: Del av karta över utställningsområdet för Jubileumsutställningen. Kartan visar Götaplatsen och området i Renströmsparken. Karta: Göteborgs stadsmuseum

Figur.16: Flygfoto över del av jubileumsutställningen. På bilden syns Götaplatsen med huvudentrén som leder vidare in till Renströmsparken och den historiska utställningen. Området har kraftigt förändrats på kort tid, från att ha utgjorts av odlings- och betesmarker med enklare bebyggelse till att Götaplatsen och Lorensbergs villastad har anlagts samt Renströmsparken med Näckrosdammen. Foto: Regionarkivet.

Lorensbergs villastad

Marken hörde till Götabergs landeri och var obebyggd fram till anläggandet av Lorensbergs villastad.

En internationell stadsplanetävling utlystes av stadsfullmäktige 1901 för bergspartierna vid Lorensberg och Johanneberg. Fredrik Sundbärg och Per Hallman vann förstapris med en stadsplan som var tidstypiskt utformad med starka influenser från den österrikiske arkitekten Camillo Sitte. Sittes inspirerades i sin tur av den medeltida stadsplanen med oregelbundna gator. Han motsatte sig rutnätsplaner och förespråkade istället stadsplanering som utgick från platsens egna naturliga förutsättningar. Sundbärg och Hallmans stadsplan genomfördes aldrig i Lorensbergs villastad.

1913 fastställdes en ny stadsplan för området utarbetad av stadsingenjör Albert Lilienberg. Lilienbergs stadsplan byggde till stor del på den tidigare stadsplanen av Sundbärg och Hallmans. Lilienberg inspirerades också av Camillo Sittes stadsplaneringsideal med terränganpassad bebyggelse. Influenser kom även från England och Ebenezer Howards trädgårdstad genom en varierande gatubild med trädgårdsgivna enfamiljshus.

Området bebyggelse tillkom mellan 1913-1925 och omfattade ett tjugotal villor och en radhuslänga. Flertalet av villorna utformades av arkitektkontoret Bjerke & Swensson som inspirerades av engelska arkitekturideal. Andra verksamma arkitekter inom området var bland annat Ernst Tourulf, Karl Samuelsson och Bjöner Hedlund. Generellt utgår arkitekturen från nationalromantikens ideal, men även inslag av 20-talsklassicism är vanligt förekommande. Byggnaderna uppfördes huvudsakligen i sten med gedigna och påkostade material samt med välarbetade detaljer.

På 1940- och 1950-talen utvidgades området med ett antal byggnader ut med Lennart Torstenssonsgata. Den nya bebyggelsens arkitektur anpassades efter den befintliga genom användandet av gedigna material och tegelfasader. Ett av husen på Lennart Torstenssonsgata byggdes till på 1980-talet. 2002 uppfördes en helt ny byggnad på Lennart Torstenssonsgata, även den i rött tegel. Under 2022 pågår arbetet med uppförandet av en villa på Ekmansgatan.

Figur.19:Dicksonsgatan taget 1916 när stenmurarna ännu inte är färdigställda. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

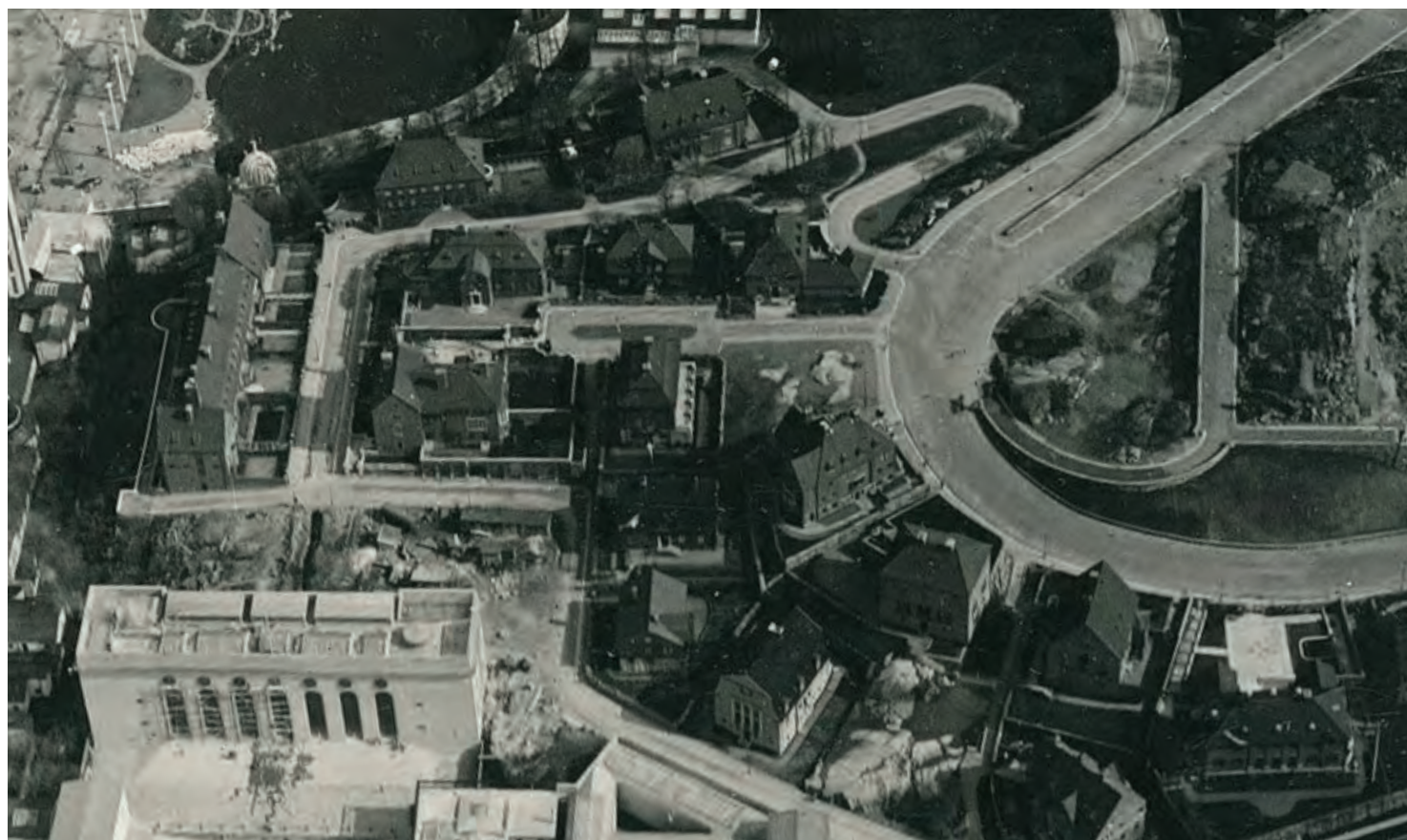
Figur.17:Orienteringsfigur, Lorensbergs villastad, utredningsområdet är markerat med rött och planområdet med blått.

Figur.18:Utdrag ur Lilienbergs stadsplan från 1913 över Lorensbergs villastad. Stadplan: Göteborgs stadsbyggnadskontor

Figur.20:Foto taget från Ekmansgatan på villor uppförda i kuperad terräng. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

Figur.21: Flygfoto över Lorensbergs villastad och konstmuseet 1923. Nästan alla tomter i villastaden är bebyggda. På fotot syns i stort sett hela det aktuella planområdet. Foto: Regionarkivet.

Figur.22: Foto av Högaåsplatsen i Lorensbergs villastad taget 1921. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

Figur.24: Foto under uppförandet av radhuset på Dicksonsgatan. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

Figur.23: Foto på Dicksonsgatan på 1920-talet när hela radhuslängan är färdigställd. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

Götaplatsen

Stadsplaner

Den mark som Götaplatsen och dess omkringliggande byggnader är uppförda på tillhörde till övervägande del landeriet Lyckan. Landeriet löstes in av staden år 1898, men byggnaderna revs först 1920.

Redan på 1860-talet planerades det som senare kom att bli Götaplatsen som en öppen och monumental plats som skulle avsluta Göteborgs nya paradgata, Kungsportsavenyn, en boulevard som har sin bakgrund i 1866-års stadsplan. År 1901 ordnades en stor internationell stadsplanetävling över hur Kungsportsavenyn skulle avslutas och hur bebyggelsen skulle fortsätta upp över bergen i Johanneberg. Inget av förslagen blev utförda. År 1904 upprättade stadsingenjör Eugen Thorburn en plan över Kungsportsavenyn och dess avslutning. Inte heller denna plan kom att genomföras.

Stadsingenjör Albert Lilienberg påbörjade år 1907 en stadsplan som gick från Engelbrektsgatan till Krokslätts gräns. Planen var delvis präglad av Camillo Sittes stadsplaneideal som förespråkade terränganpassning och svängda organiska former. Grundtanken i Lilienbergs plan var, i likhet med planen från 1866, att skapa en monumental avslutning på Kungsportsavenyn. Lilienberg lanserade nu idén om att avenyn skulle avslutas med en festplats, med byggnader som skulle skapa en ny gräns för staden. Denna monumentala fond och festplats krävde offentliga byggnader, och inte bostadshus som Thorburn tidigare hade haft i åtanke. I fonden på berget planerades en offentlig byggnad som skulle vara synlig i hela avenyns längd. Götaplatsen blev nu ett projekt som syftade

till att skapa en plats kantad av viktiga kulturinstitutioner och som utgjorde en enhetlig och monumental arkitektonisk anläggning (Antiquum 2015). Efter genomförda stadsplanetävlingar och tidigare upprättade stadsplaner fastställdes Lilienbergs stadsplan 1921, en plan som i stora drag följdes när platsen sedan uppfördes.

Gestaltning

År 1916 utlystes en tävling om gestaltningen av Götaplatsen. Det vinnande förslaget blev "Forum Artium" med stockholmsarkitekterna Ragnar Hjort och Ture Rydberg. På andra plats kom "ARES" med Göteborgsarkitekterna Arvid Bjerke, R O Swensson, Ernst Torulf och S Ericson, vars förslag sedan kom att realiseras.

Konstmuseet och konsthallen med anslutande trappor och terrasser byggdes till jubileumsutställningen 1923. Byggnaderna var tänkta att fungera som entrégård till hela utställningsområdet. 1968 gjordes en tillbyggnad vid konstmuseets östra sida enligt ritningar av White Arkitekter och vid en ombyggnad 1994–95 inreddes nya entréutrymmen och utställningsrum under terrassen.

Beslut om att bygga en stadsteater vid Götaplatsen fattades redan 1917. En allmän arkitekttävling som utlystes 1923, gav inget tillfredsställande förslag och uppdraget att rita teatern gavs i stället till arkitekten Carl Bergsten 1927. Stadsteatern invigdes 1934.

År 1916 donerade fru C Wijk 700 000 kronor till ett nytt konserthus. Samtidigt fattades beslut om att det skulle placeras vid Götaplatsen. 1931 utlystes en arkitekttävling om nytt konserthus. Efter en omtävling gick uppdraget till arkitekt Nils Einar Eriksson. Byggnaden invigdes 1935 (Göteborgs stad 2000).

Figur.25: Orienteringsfigur, Götaplatsen, utredningsområdet är markerat med rött och planområdet med blått.

Figur.28: Stadsteatern som återfinns på Götaplatsens nordöstra sida invigdes 1934. Byggnaden är ritad av arkitekt Carl Bergsten.

Figur.27: Götaplatsen fångad på ett foto år 1948. Samtliga byggnader är uppförda och Carl Milles staty Poseidon har fått sin plats i brunnskaret i platsens mitt. Götaplatsen har blivit Kungsportsavenys monumentala avslut enligt stadsplanens intentioner. Fotot tillhör Göteborgs stadsmuseum.

Figur.26: Konserthuset, invigt 1935 är en av de kulturbyggnader som ramar in Götaplatsen. Byggnaden är ritad av arkitekt Nils Einar Eriksson. Fotot är från 1940-talet och tillhör Göteborgs stadsmuseum.

Figur.29: Stadsplanen som fastställdes 1866. I huvudsak behandlar den stenstadens utbyggnad enligt en tidstyisk rutnäsplan. Götaplatsen har vid den här tiden inte fått sin slutliga form.

Figur.31: Utsnitt av Lilienbergs stadsplan från 1910. Här syns Götaplatsen med tillhörande bebyggelse i mitten av bilden. "Nedanför" konstmuseets byggnadsvolym ser man landeriet Lyckans bebyggelse avteckna sig i bakgrunden. Här låg landeriet fram till det revs 1920.

Figur.30: Arkitektgruppen ARES tävlingsförslag över Götaplatsen med tillhörande bebyggelse. Ritningarna finns på regionarkivet.

Figur.32: Arkitektgruppen ARES tävlingsförslag från 1917. Här var konstmuseet tänkt att ha en kringbyggd skulpturgård med tydlig koppling till utställningsområdet öster om byggnaden (här synligt i bildens vänstra hörn).

Planområdet, konstmuseet

Planområdet ligger inom Götaplatsen (Götaplatsens historia se s. 11) och i planområdet finns en byggnad, Göteborgs konstmuseum. Konstmuseet stod färdigt 1923 efter ritningar av Sigfrid Ericson och Arvid Bjerke, samma arkitekter som utformat Götaplatsen. Uppförandet möjliggjordes genom donationer, främst från bankdirektör Jonas Kjellberg.

Genom att uppföra en monumental och stram tegelbyggnad i tidens nya formspråk och arkitekturstil, fick Kungsportsavenyn en definitiv och monumental avslutning. Arkitekterna Sigfrid Ericson och Arvid Bjerke arbetade utifrån det klassiska tempelkonceptet vilket innebar att byggnaden placerades högt upp på slutningen mot Lorensbergs villastad. Detta resulterade i att besökaren var tvungen att gå upp för långa breda trappor för att komma upp till museientrén. Tanken med trappor till museer har ofta varit att transportera besökaren till en högre andlig nivå och trappan kan också ses som en replik till antikens tempel vars placering härrörde till de berg där gudarna hade sin boning.

Göteborgs konstmuseum utformades med en tidstypisk stram 20-talsklassicistisk tegelarkitektur. Tongivande för 20-talsklassicismen var att utformningen skulle finnas i själva byggnaden, i de noggrant utvalda materialen och i dess konstruktion. Proportionerna och helhetsverkan var fundamentalt viktiga egenskaper. Arkitekterna strävade efter en enkel och saklig gestaltning som skulle vara tidlös men även de estetiska värdena var intressanta och av högsta betydelse för upplevelsevärdena.

Byggnaden uppfördes med en långsmal byggnadskropp i kuperad terräng på en kraftfullt stensockel med anslutande terrasser och trappor av huggen natursten. Materialvalen skulle uttrycka byggnadens starka och trygga förankring i berget. Tegelfasaderna fick en symmetrisk uppbyggnad till en sammanhållande enhet baserad på geometriska grundformer i både helhet och detalj. De kläddes med ett tunt gult handslaget tegel, från Lomma tegelfabrik, som murades i förband vilket visar att byggnaden anknyter till den göteborgska tegeltraditionen. Det smala teglet med de kraftiga fogarna skulle förstärka byggandens uttryck av monumentalitet. Den avskalade och slutna entréfasaden bröts upp av en klassisk fasaddekor med sju höga valvbågar. I valvbågarna på trapporna placerades skulpturer efter antika förebilder av Carl Milles. En enkel takfris med kvadratiske betongornament markerade fasadens avslut. Motivet med arkader återkom även i den södra fasaden, men där som sju rundbågeformade tegelnischer.

Konstmuseet uppfördes 1923 till jubileumsutställningens konstatställning. Efter utställningen stängdes museet och återinvigdes igen år 1925.

Konstmuseet har under åren genomgått en rad om- och tillbyggnader. 1946 gjordes den första större exteriöra förändringen fönstren mot Skulpturhallen öppnades ner till sockeln i fasaden mot syd för att öka ljusinsläppet.

På 1960-talet hade museet blivit trångt och 1968 stod en tillbyggnad klar efter ritningar av Rune Falk vid White arkitekter. Tillbyggnaden utformades med ett tidstypiskt glasat bottenplan längs (sk. Falkhallen) med östsidan och tre etagevåningar (sk. Etagen) av gult maskinslaget tegel på södersidan. Tillbyggnaden försågs med ingång till en ny restaurang och en entré till museet. Syftet med den nya tillbyggnaden var att förse museet med mer utrymme, en ny entré för att undvika trapporna och samtligt ge den östra gaveln en avslutning nedåt, ett plan att vila på. Den östra gavel hade betraktades som ett "olöst problem" där den pampiga terrassanläggningen slutade och byggnaden löpte rakt ner i terrängen.

På 1970-talet gjordes några mindre förändringar inom planområdet. Runt den obebyggda gräsyta söder om museet uppfördes 1971 en tegelmur av gult tegel. Det fanns även tankar om att iordningställa en skulpturgård i söder, men detta kom aldrig att utföras. Museibyggnadens tak byggdes om 1975 genom att det befintliga taket kompletterades med en ny stålstomme med ny takbeläggning över södra delen där lanterninerna byggdes igen.

Den nya entrén som iordningställdes på 1960-talet kom av många besökare att uppfattas som endast entré till restaurangen och merparten av besökarna fortsatte att använda den ursprungliga entrén till vid toppen av trapporna. För att skapa en mer tillgänglig entré och mer utrymme för museiverksamheten gjordes en utbyggnad 1996 efter ritningar av arkitektkontoret Erséus Frenning Sjögren. En öppning togs upp i stödmuren mot Götaplatsen och i stödmuren anlades även nya lokaler och en anslutning till den befintliga museibyggnaden.

1999 byggdes restaurangen om och fick ett nytt exteriört uttryck med en rundad inglasad veranda mot Götaplatsen som utfördes efter ritningar av arkitekt Hans Trädgårdh.

Figur.33:Kolteckning ritad av konstmuseets arkitekter 1921. Bild: Regionarkivet

Figur.36:Konstmuseet under uppbyggnad 1921. Foto Göteborgs stadsmuseum.

Figur.35:Södra sidan inför tillbyggnaden 1966. Foto Göteborgs stadsmuseum.

Figur.34:Södra sidan under uppförandet av tillbyggnaden 1966. Foto Göteborgs stadsmuseum.

Kulturmiljöinnehåll

Nulägesbeskrivning

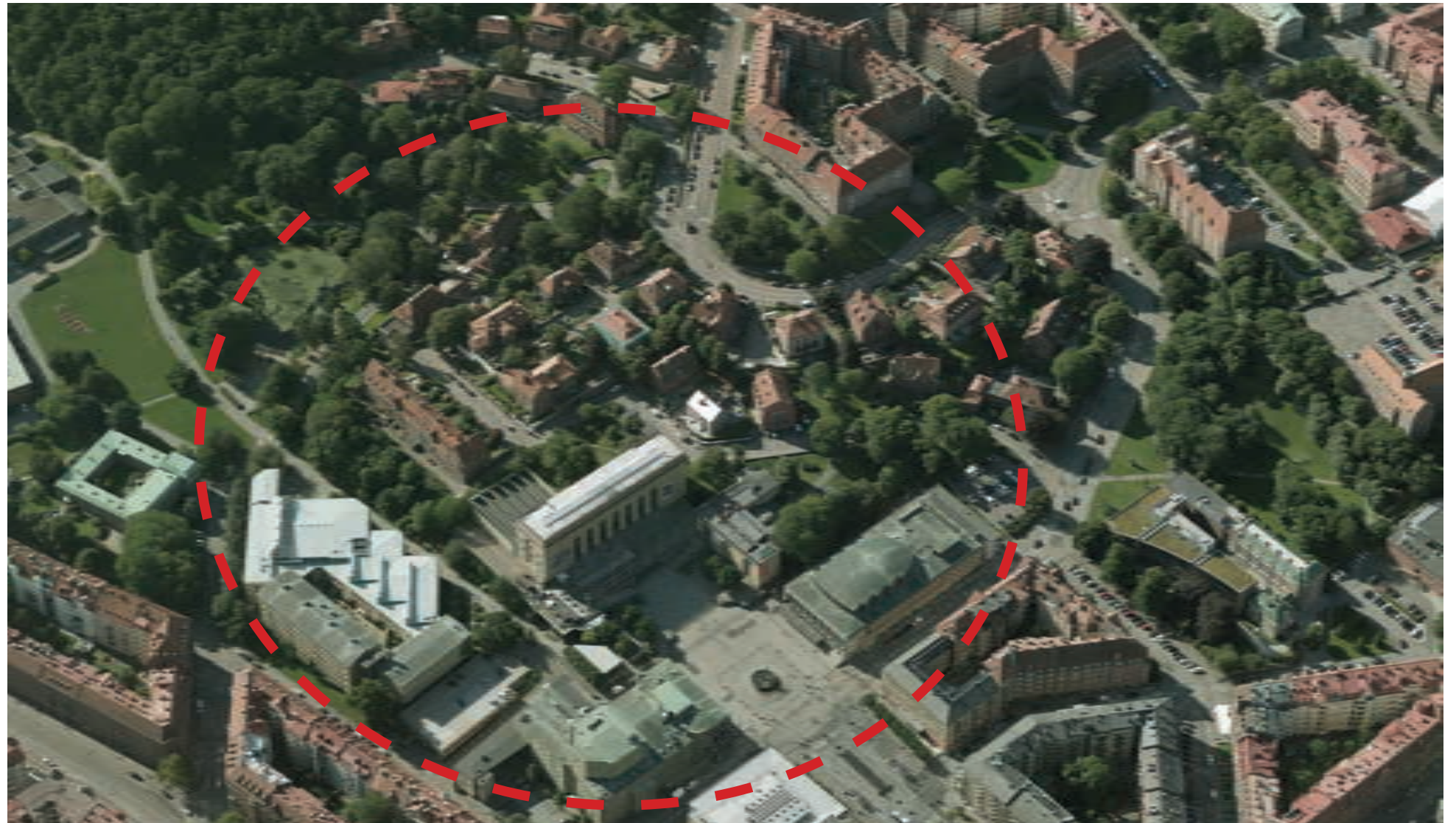
Utredningsområdet

Utredningsområdet ligger centralt i Göteborg, sydöst om vallgraven och utgörs av stadsdelarna Lorensberg och Johanneberg. Områdets terräng är till stor del kuperad och omfattar villabebyggelse, friliggande offentliga byggnader, organiska gatusystem, parkmiljö, grönytor samt platsbildningar. Området kan delas upp i tre delområden; Götaplatsen, Lorensbergs villastad och Renströmsparken.

Götaplatsen ligger i utredningsområdets norra del och är Kungsporsavenyns avslutning åt söder. Den är belägen vid foten av ett bergsparti och utformad som en rektangulär platsbildning med terrasseringar och naturstenstrappor. Mitt på platsen står Poseidon, en bronsskulptur föreställande havsguden Poseidon i ett brunnskar. Platsen kantas av konstmuseet, konsthallen, stadsteatern och konserthuset som är kulturinstitutioner uppförda i gult tegel under 1920–1930-talen. Konsthallen och konstmuseet är uppförda på kuperad mark.

På bergspartierna söder om Götaplatsen ligger Lorensbergs villastad som utgörs av fristående villabebyggelse och en radhuslänga i kuperad terräng. Byggnaderna är terränganpassade och uppförda huvudsakligen i 2–3 våningar i rött tegel, även träfasader och putsade fasader förekommer. Gatusystemet är organiskt utformat och trädgårdarna skils åt genom naturstens- och tegelmurar.

Sluttande ner från Lorensbergs villastad åt öster ligger Renströmsparken som utgörs av ett grönområde med gångstråk, och cykelvägar. I parken finns en damm, Näckrosdammen, och ett flertal väl uppvuxna träd. Här ligger även ett antal friliggande byggnader som används av universitet.

Figur.37: Flygfoto över utredningsområdet som rödmarkerats. Inom utredningsområdet ligger Götaplatsen, Lorensbergs villastad och Renströmsparken som alla har tydligt åtskilda karaktärer. Copyright: Göteborgs stad.

Figur.38: Foto på Götaplatsen med Poseidon placerad i mitten och som kantas av konstmuseet, konsthallen, stadsteatern och konserthuset.

Figur.39: Foto på friliggande villor i kuperad terräng i Lorensbergs villastad. Villorna har rött tegel och branta tak, trädgårdarna omsluts av naturstensmurar.

Figur.40: Foto taget i Renströmsparken med Näckrosdammen med väl uppvuxna träd. I sluttningarna syns Lorensbergs villastad.

Planområdet

Planområdet är beläget i Götaplatsens södra delar och är direkt anslutande till Lorensbergs villastad. Inom planområdet ligger terrasseringar och trappor, konstmuseet och en gräsyta söder om konstmuseet.

Planområdet utgörs av kraftigt sluttande mark och har därför utformats med terrasseringar och trappor i norr från Götaplatsen upp till konstmuseet. Planområdets södra del, bakom konstmuseet, utgörs av en parkering och en sluttande gräsyta som omgärdas av en låg mur i gult tegel. På gräset står några få väl uppvuxna träd. Murens sydvästra hörn kantas av berg (i dagen)

Terrassen och trapporna är av huggen granit och utgör ett kraftfullt fundament till byggnaden och är försedda med ursprungliga gjutjärnspollare med järnkedjor. Centrerat i stenfundamentet är den nya entrén placerad med grindar i järn, glas och brons från 1996.

Konstmuseets fasad är symmetriskt uppbyggd till en sammanhållande enhet. Den är klädd med handslaget smalt gult tegel som murats i munkförband. En kraftfull takgesims med kvadratiske betongornament löper runt hela byggnaden. Fasadens avslutas med en hög takfot med enkla tegelband. Taket är ett svagt fallande modernt plåttak med en kopparklädd originalkrans. Då marken är sluttande är byggnaden uppförd i suterräng och huvudfasaden ca sju meter högre än den södra fasaden.

Den avskalade huvudfasaden bryts upp av en klassicistisk fasaddekor med sju höga valvbågar. Mellan bågarne skapas

murpelare med naturstensbas. Bakom dessa formas en arkad med kryssvalv i taket. Framför valvbågarna på stentrappan finns skulpturer efter antika förebilder. Få dekorativa element finns i exteriören men i arkaden smyckas fasaden av kraftiga festonger av sten. Den ursprungliga entréporten av kopparplåt med profilerad stenomfattning och ornamentik, samt fönstrens placering i valvbågarna, artikulerar den annars återhållsamma fasaden.

Även den södra fasaden är avskalad och motivet med arkaden återkommer, men i form som sju rundbågade nischer. Ovan nischerna sitter sju dekorativa runda bronsmedaljonger med facklor. Fasadens är uppdelad i tre delar genom en svagt utskjutande mittrisalit. Stora fönster med smårutig spröjsindelning är symmetriskt utplacerade i två våningar. Fönsteromfattningarna är murade och fönsterbänkarna är ursprungliga av skiffer. Längs med vindsplanet löper ett senare tillkommet fönsterband. Fasadens fönster är inte ursprungliga. I den södra fasaden sitter även en ursprunglig rundbågeformad port med dekorativt utformat överljusfönster samt naturstenstrappa.

Gavelsidorna är försedda med varsin rundbågig nisch, stora fönster med smårutig spröjsindelning och bronsdekor.

På södra och östra sidan finns en tillbyggnad från 1968. I öster utgörs den av en lägre glasad byggnadskropp (Falkhallen) och i söder en högre byggnadskropp (Etagen) med murverk av gult maskinslaget tegel och ett sågtandstak. På östra byggnadskroppens norra del finns halvcirkelformade tillbyggnad i glas från 1990-talet.

Figur.41: Flygfoto över planområdet som markerats med blått. Copyright: Göteborgs stad.

Figur.42: Foto taget från Fågelsången på Konstmuseets östra fasad med tillbyggnaden från 1968.

Figur.43: Foto taget på konstmuseets västra och södra fasad samt bakomliggande muromgärdade gräsyten.

Figur.44: Fotot visar planområdets norra del med terrasseringar och trappor från Götaplatsen upp till konstmuseet.

Figur.45: Fotot visar planområdets södra del, bakom konstmuseet som utgörs av en parkering och en sluttande gräsyta med några få väl uppvuxna träd.

Karaktärisering

Utredningsområdet

Inom utredningsområdets tre delar finns tydligt åtskilda karaktärer. Götaplatsen ett monumentalt allmänt stadsrum, Lorensbergs villastad med privat prägel och organisk stadsplan samt Renströmsparken med allmän och grönskande parkmiljö.

Genom den långa siktlinjen, sitt upphöjda och synliga läge med konstmuseet som Kungsportsavenyns avslutande fond karaktäriseras Götaplatsen av monumentalitet. Trapporna och terrasseringarna tillsammans med byggnadshöjderna som bildar en successiv stegring upp mot konstmuseet (som i sin tur är placerat upp i en sluttning) förstärker upplevelsen av monumentalitet. Mitt på Götaplatsen står Poseidon som är ett av stadens viktigaste landmärken. Platsen präglas av symmetri och geometriska grundformer. Det finns tydliga arkitektoniska samspel mellan byggnaderna gällande volym, material och placering. Byggnaderna är utformade i en enhetlig och välbalanserad 20-talsklassicism med inslag av modernism. Byggnaderna utgörs av enkla och stora kubiska volymer, uppförda i gult tegel med detaljer av högkvalitativa material så som natursten, brons samt koppar och de har flacka tak med markerad takfot. Stadsrummet är offentligt med tydliga entréfasader riktade mot torget.

Lorensbergs villastad som ligger på sluttningen söder om Götaplatsen har en privat karaktär med villor i grönskande trädgårdar omgärdade av naturstensmurar. Området utmärks av sin tidstypiska organiska stadsplan anpassad efter terrängen med svängda gator, öppna platser och trappor i de brantaste passagerna. Arkitekturen är nationalromantisk med inslag av 20-talsklassicism. Husen är terränganpassade, har röda tegeltak, fasader av mörkt tegel med naturstenssocklar och påkostade detaljer som innefattar portaler, spröjsade fönster, fasadornamentik av natursten och mönstermurning.

Lorensbergs villastad med omgivande trädgårdar skapar en mjuk anslutning till Renströmsparken som sluttar ner från villaområdet i sydost. Parken är belägen i en sänka och utgörs av ett sammanhängande grönområde som har olika karaktär i olika delar. Dels den öppna grässlätten mot Universitetsbiblioteket med långa siktlinjer, denna del ligger strax utanför utredningsområdet. Dels det lummiga området runt Näckrosdammen med intima rum och rhododendronbuskage, grässlänter med gamla uppvuxna träd. Renströmsparken upplevs som en plats omgärdad av grönska och skiljer sig därigenom från många andra stadsparker genom att den inte är omgiven av trafikerade gator. I stället inramas parken av solitära byggnader. Bebyggelsen utgörs av institutionsbebyggelse i rött tegel som följer topografin.

Karaktäristiska särdrag:

Lorensbergs villastad

- Kuperad terräng
- Organisk stadsplan med slingrande gator
- Terränganpassad bebyggelse
- Grönska
- Nationalromantik med inslag av 20-talsklassicism
- Detaljer av högkvalitativa material så som natursten och smide
- Fasader av mörkt tegel med mönstermurning
- Byggnadselement som burspråk, frontespiser, takkupor, balkonger
- Branta tak täckta av rött tegel
- Spröjsade fönster

Götaplatsen

- Monumentalitet
- Successiv stegring mot Konstmuseet
- Trappor och terrasseringar
- Symmetri
- Modernism med inslag av 20-talsklassicism
- Geometriska grundformer
- Fasader av gult tegel
- Detaljer av högkvalitativa material så som natursten, brons samt koppar
- Flacka tak med markerad takfot
- Entréfasader riktade mot Götaplatsen
- Offentliga byggnader

Renströmsparken

- Kuperad terräng
- Näckrosdammen
- Rhododendronbuskage
- Gamla uppvuxna träd
- Grässlänter
- Plats omgärdad av grönska
- Fristående institutionsbyggnader av rött tegel

Figur.46: Nationalromantiskt hus i Lorensbergs villastad med fasader av mörkt tegel, takkupor, burspråk, balkong, spröjsade fönster och brant tak täckt av rött tegel.

Figur.47: Götaplatsen med successiv stegring mot monumentala konstmuseet. På platsen finns trappor och terrasseringar. Byggnaderna är uppförda med gult tegel och flacka tak.

Figur.48: Renströmsparken med Näckrosdammen, i bilden syns även Rhododendronbuskage och grässlänter.

Planområdet

Karaktäristiskt för planområdet är nyttjandet av den kuperande terrängen som använts för att förstärka uttrycket av platsens och konstmuseets monumentalitet åt norr mot stadens centrum. Den kuperade terrängen ger motsatt effekt åt söder vilket skapar en naturlig övergång från det monumentala offentliga stadsrummet till det mer småskaliga och privata Lorensbergs villastad.

Konstmuseet är uppfört i en tidstypisk stram 1920-talsklassicism och utformat med smalt handslaget gult tegel murat med breda fogar, stora spröjsindelade fönster, flackt tak, valvbågar och återhållsam ornamentik.

Karaktäristiska särdrag:

- Smalt handslaget gult tegel murat med breda fogar
- Stora spröjsindelade fönster
- Flackt tak
- Valvbågar
- Detaljer av högkvalitativa material så som natursten, brons samt koppar
- Monumentalitet
- Succesiv stegring mot Konstmuseet
- Trappor och terrasseringar
- Symmetri
- 20-talsklassicism
- Geometriska grundformer
- Entréfasad riktad mot Götaplatsen
- Offentlig byggnad

Figur.49: Konstmuseets södra fasad utan offentliga entréer.

Figur.51: Planområdets norra del med trappor och terrasseringar.

Figur.50: Bronsdetalj samt närbild på det smala tegelet med de breda fogarna.

Figur.52: Fotot tydliggör planområdets kuperade terräng.

Figur.53: Tegel och natursten.

Kulturhistoriska uttryck

Utredningsområdet

Götaplatsen

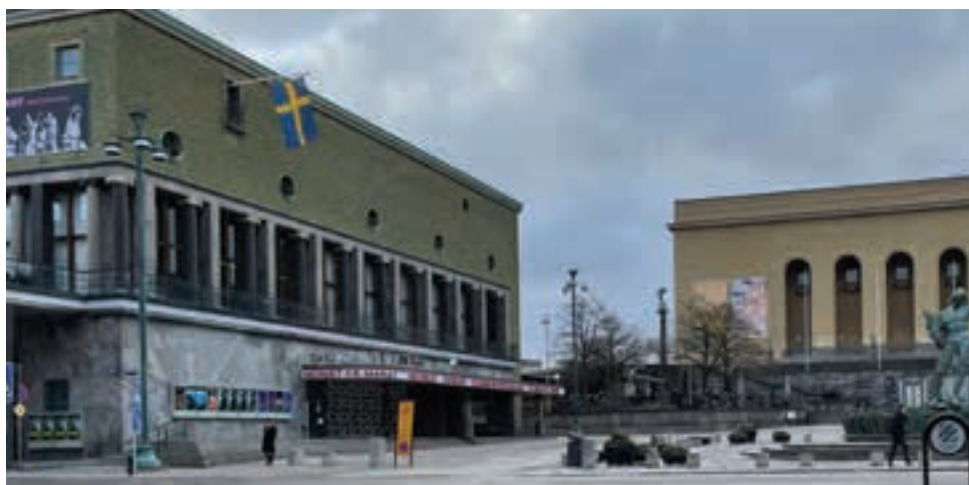
Götaplatsen har mycket höga arkitekturhistoriska kvaliteter både knutet till platsen i sig och till enskilda byggnader som omger platsen. Det är sin tids mest monumentala stadsbyggnadsprojekt i Sverige, projektet innehåller viktiga kulturinstitutioner (konstmuseet, konsthallen, stadsteatern och konserthuset). Byggnader är av högsta kvalitet vad gäller arkitektoniska, materialmässiga och hantverksmässiga utförandet. Byggnaderna och platsen är också utsmyckad med konstföremål såsom skulpturer och brunnskar vilket sammantaget ger uttryck för stadens ekonomiska kraftansamling inför uppförandet av platsen. Arkitekturen och den konstnärliga utsmyckningen är också ett uttryck för platsens funktion som kulturcentrum.

De enskilda byggnaderna har alla en tidstypisk och mycket välbalanserad, arkitektur av hög kvalitet.

Platsen utgörs av en enhetlig arkitektonisk anläggning som är en viktig del av Göteborgs stadsplanehistoria. Platsen är ett landmärke i staden och knyter an med Kungsportsplatsen genom sin monumentala upphöjda placering vid Kungsportsavenyns slut. Platsens arkitektoniska uppbyggnad förmedlar platsens stora betydelse för staden men även den dåtida utvecklingen inom den arkitektoniska estetiken såväl som stadsplaneringskonsten.

Platsen har med sina påkostade och tidstypiska byggnader med tiden även blivit en symbol för staden. Platsen är som ingen annan starkt förknippad med staden Göteborg.

Platsen utgör också ett viktigt historiskt avtryck avseende stadsplanen som en avslutning på den på 1860-talet planerade rutnätsstaden. Den ligger i övergången till den mer organiskt planerade stadsplanen från 1910 som löper vidare upp i det terränganpassade villastaden.

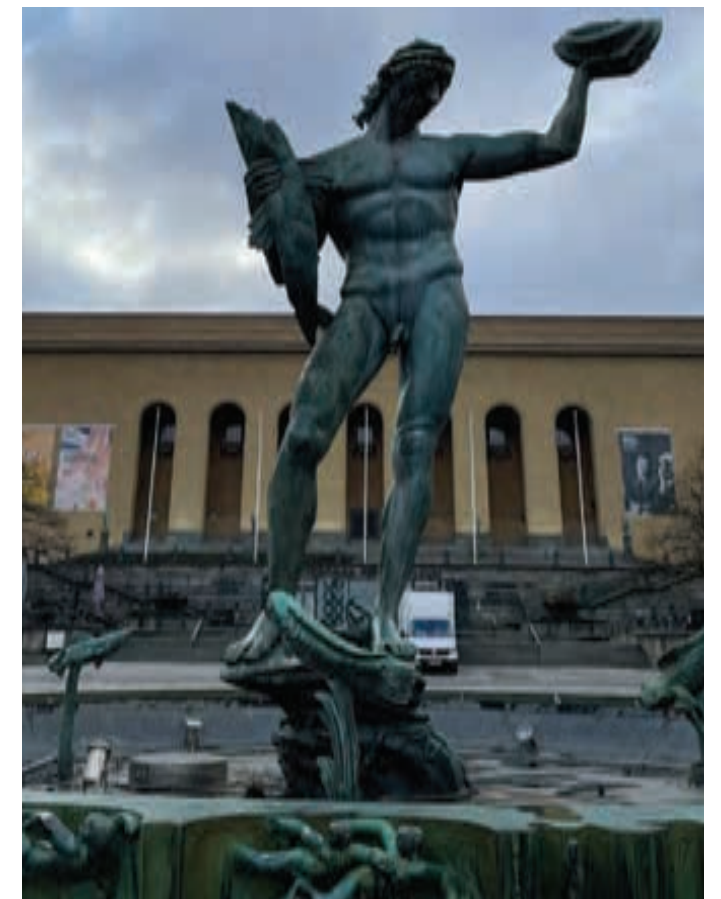
Figur.57:Göteborgs stadsteater, en av Götaplatsens identitetsskapande byggnader.

Figur.54:Götaplatsen är omgiven av byggnader med höga arkitekturhistoriska värden. Platsen är också utsmyckad med flertalet skulpturer vilket höjer platsens konstnärliga värde.

Figur.56:Konserthuset är en av byggnaderna som omger Götaplatsen. Byggnaden har ett högt arkitekturhistoriskt värde. Byggnaden har även ett högt kontinuitetsvärde då verksamheten än idag är densamma som vid uppförandet.

Figur.55:Carl Milles skulptur Posiedon har med tiden givit platsen ett högt identitetsvärde som symbolen för staden Göteborg.

Lorensbergs villastad

Miljön som helhet är mycket välbevarad. Stadsplanen är ett av Göteborgs främsta exempel på 1910-talets stadsplanekonst och de enskilda byggnaderna visar tidens mest påkostade bostadsbyggande. Resultatet av detta planideal kan skådas genom snirklande gator och terränganpassad bebyggelsen uppförda med påkostade naturstensmurar och trappor som tar upp höjdskillnader i området.

Byggnaderna i området har en tidstypisk utformning med tydliga drag åt nationalromantikens stilideal. Byggnaderna är uppförda med mycket hög kvalitet både vad gäller det arkitektoniska formspråket som det hantverksmässiga utförandet och materialen i sig. Många av byggnaderna är utsmyckade med exklusiva detaljer såsom portaler, fasadetaljer av natursten eller mönstermurade tegelfasader. Byggnaderna med tillhörande trädgårdar är ett uttryck för den högre samhällsklassens manifestation av samtidens boendeideal.

Ur lokalhistoriskt perspektiv är området intressant då flera av stadens ekonomiskt mest framgångsrika familjer vid tiden valde att uppföra byggnader här bl a medlemmar i familjerna Broström, Carlander och Wijk. Områdets tydliga avgränsning från sin omgivning med relativt småskaliga byggnader och privata trädgårdar är också ett uttryck för invånarnas vilja att skilja sig från andra samhällsklasser och stadsdelar både i fysisk och symbolisk bemärkelse.

Den välkände arkitekten Arvid Bjerke står bakom många av byggnadernas utformning vilka i sig ger uttryck för de rådande nationalromantiska strömningarna. Att Bjerke var den mest anlitade arkitekten i området har medfört att de enskilda byggnaderna har ett starkt samspel mellan varandra.

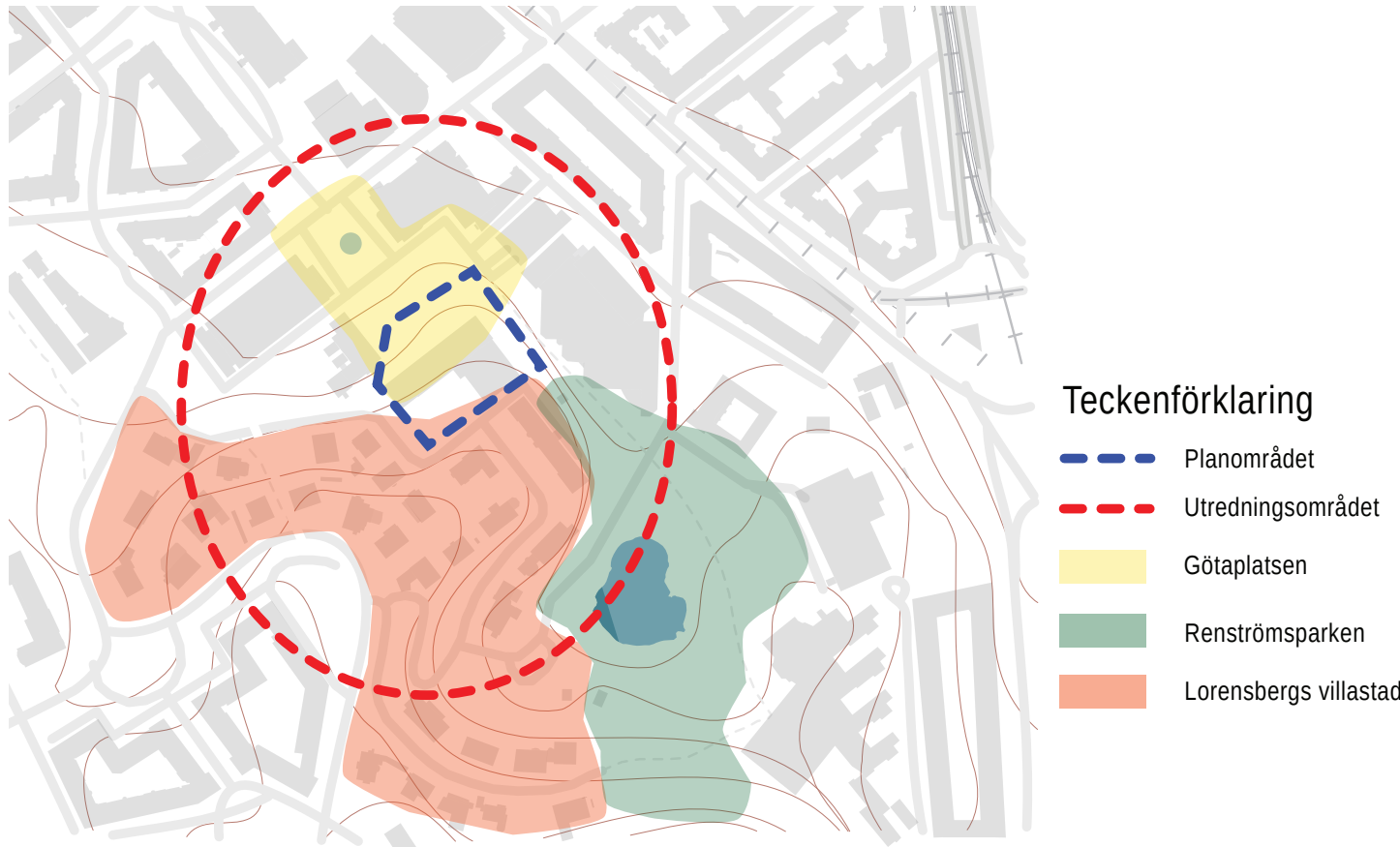
Figur.59: Dicksonsgatan, en av de många slingrande vägar i Lorensbergs villastad, omgiven av byggnader uppförda med höga arkitektoniska kvaliteter.

Figur.58: En av de yttersta byggnaderna på Dicksonsgatan. Även synlig från Renströmsparken. Byggnaden är ritad av arkitekt Arvid Bjerke, en av tidens mest namnkunniga arkitekter.

Figur.61: Samtliga byggnader i Lorensbergs villastad är uppförda med hög kvalitet både i det hantverksmässiga utförande och i val av material. Många byggnader är rikt utsmyckade med dekorativa fasaddetaljer.

Figur.60: Illustration över olika miljöer i utredningsområdet, miljöer innehållande många kulturhistoriska uttryck.

Renströmsparken

Det område där Renströmsparken idag är anlagd har haft stor lokalhistorisk betydelse för Göteborgs stad. Parkens öppna och gröna karaktär med flera äldre bevarade träd ger uttryck för resterna av olika donationsjordar som hörde till landerierna Lyckan, Johanneberg och Götaberg.

Parken utgjorde också en viktig del av jubileumsutställningen 1923. Delar av parkens gestaltning såsom Näckrosdammen samt äldre träd finns bevarade från denna tid. Områdets gestaltning som park ger uttryck för Göteborgs stadsutveckling och expansion utanför vallgraven som i huvudsak skedde på landerimark.

Det slutna parkrummet kring Näckrosdammen där klippträdgården och sandstranden förmedlar landskapsarkitektur från tiden före modernismens genombrott. Parken har i de sydöstra delarna kommit att i modernistisk planeringsanda omgärdas av intuitionsbyggnader som anlagts terränganpassade i parkmiljö, genomfört från 1930-talet och framåt. Den böljande landskapsparken i söder med uppvuxna äldre träd kan ses som ett uttryck för områdets historia som landerimark.

Fördjupning av planområdet - konstmuseet

Konstmuseet utgör en av stadens mest värdefulla och karaktärsskapande byggnader. Byggnaden är utförd med höga kvaliteter vad gäller det arkitektoniska, det hantverksmässiga och materialmässiga utförandet. Byggnaden med tillhörande skulpturer och terrasseringar är uttrycket för en tidstypisk gestaltning av en betydelsefull plats i staden. Byggnaden är en tydlig representant för 20-talsklassicismen och vittnar om sin tids byggnadsskick och gestaltningsvilja. Byggnaden ger uttryck för ett av de främsta exemplen på svensk 20-talsklassicism.

Konstmuseet skapar en monumental avslutning till Kungsportsavenyn. Byggnaden har med terrasseringar, trappor och skulpturer en mycket stor betydelse för platsens tidstypiska gestaltning såväl som avslut på stenstadens rutnätplan som präglar bebyggelsen längs Kungsportsavenyn.

Byggnaden med dess konstnärliga utsmyckning ger uttryck för den stora ekonomiska kraftansamling som staden tillsammans med de övre samhällsskiktets donationer gjorde för att uppföra byggnaden.

Med dess monumentala läge och terränganpassade placering utgör byggnaden en viktig övergång från ett av stadens mest offentliga stadsrum till ett stadsrum som präglas av mer intim och småskaligt utformad bebyggelse.

Konstmuseet har genomgått flera förändringar genom historien, tillbyggnad från 1968 på östra och södra fasaderna och den nya entrén från 1990-talets mitt förmedlar viktiga utvecklingsfaser för byggnaden såväl som verksamheten som alltjämt har sin plats i byggnaden.

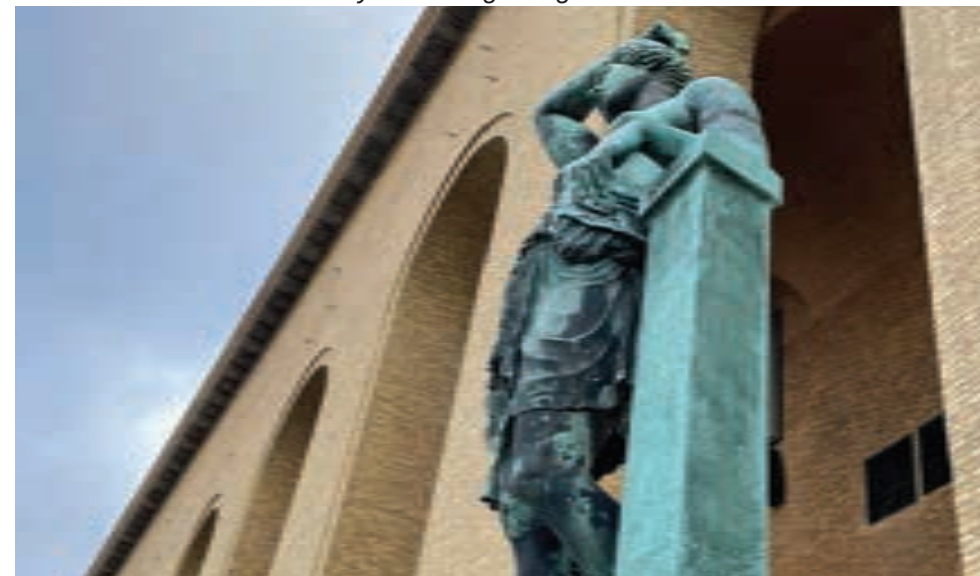
Figur.62:Äldre bevarade träd är ett viktigt inslag i Renströmsparken. Träden är spår efter både landeriepoken och jubileumsutställningen 1923.

Figur.63:Näckrosdammen gestaltades inför jubileumsutställningen och utgör en av flera tidstypiska inslag i Renströmsparken.

Figur.64:Inom planområdet ligger konstmuseet vars byggnad har stor betydelse för det arkitektoniska uttrycket i omgivningarna.

Figur.65:Runt om museibyggnaden finns flera skulpturer uppförda, dessa förstärker byggnadens uttryck som kulturinstitution.

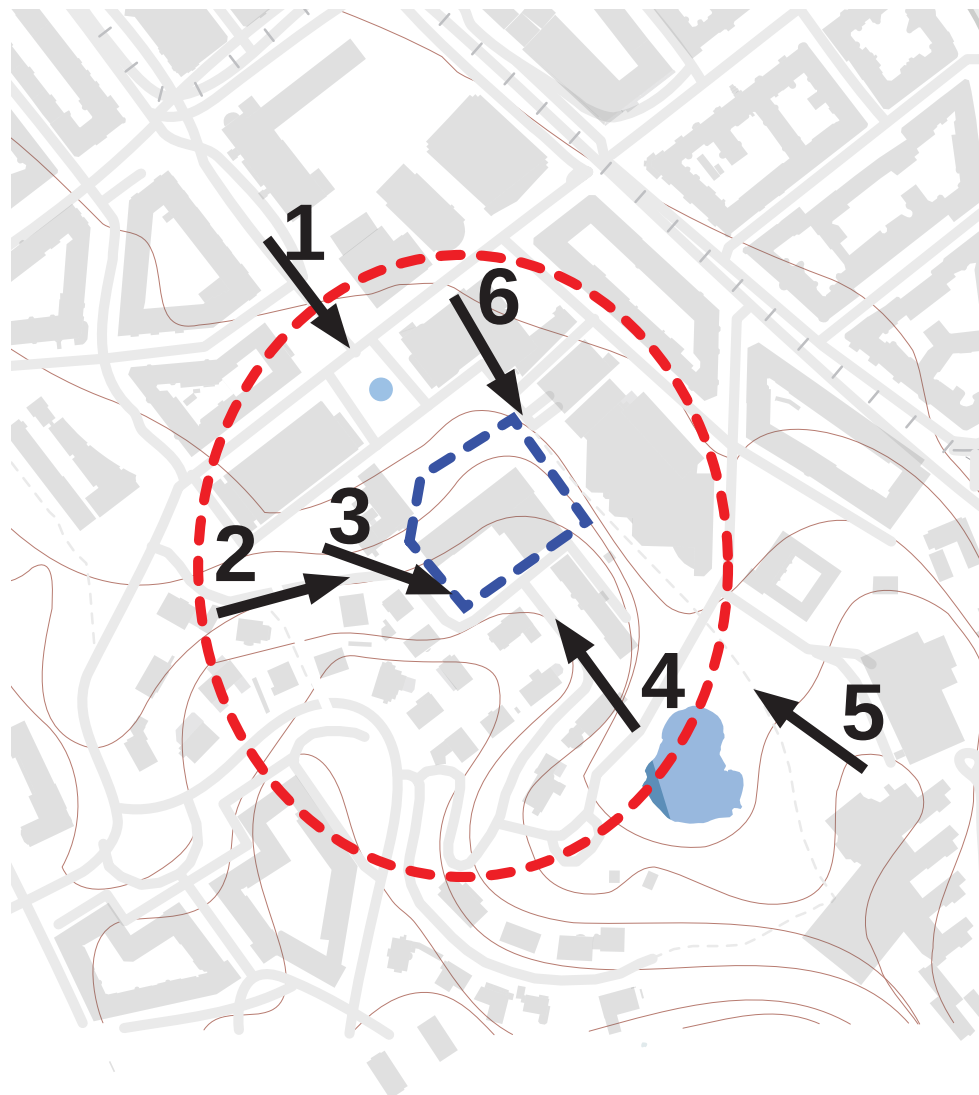
Figur.66:Konstmuseet är Götaplatsen och planområdets mest karaktärsskapande byggnad. Byggnaden ger uttryck för ett av landets främsta exemplen på 20-talsklassicism.

Synbilder

Sex synbilsanalyser har genomgående bearbetats med syfte att förtydliga och peka ut stadsrummets värdefulla karaktärsdrag, kulturhistoriska uttryck och känslighet från strategiskt utvalda vyer.

Kartbilden med siffror och pilar visar synbilsanalysernas olika vyer:

1. Från Kungsportsavenyn mot Götaplatsen
2. Från Ekmansgatan mot konstmuseet
3. Från Bengt Lidnersgatan mot Skyttegatan
4. Från Dicksonsgatan mot konstmuseet
5. Från Renströmsparken mot Lorensbergs villastad och konstmuseet
6. Från Gösta Rahmns gata mot konstmuseet och Lorensbergs villastad

Synbild 1

Synbild från Kungsportsavenyn mot Götaplatsen

Beskrivning av stadsrum

Synbilden visar Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner. Götaplatsen utgör Kungsportsavenyns avslutning åt söder och är utformad som en rektangulär platsbildning med terrasseringar och naturstenstrappor. Från platsen är den successiva upptrappningen mot det monumentala konstmuseet tydlig. Mitt på platsen står en bronsskulptur föreställande havsguden Poseidon i ett brunnskar. Platsen kantas av kulturinstitutioner uppförda i gult tegel under 1920–1930-talen med entréfasader riktade mot platsen. Konstmuseet syns i mitten och till vänster syns stadsteatern och till höger konsthallen samt konstnerhuset. Samtliga byggnader inom synbilden är byggnadsminnen.

Karaktärisering

Genom sitt upphöjda och synliga läge med konstmuseet som Kungsportsavenyns avslutande frond har Götaplatsen en monumental karaktär. Trapporna och terrasseringarna tillsammans med byggnadshöjderna som bildar en successiv stegring upp mot konstmuseet (som är placerat upp i en sluttning) förstärker upplevelsen av monumentalitet. Mitt på Götaplatsen står Poseidon

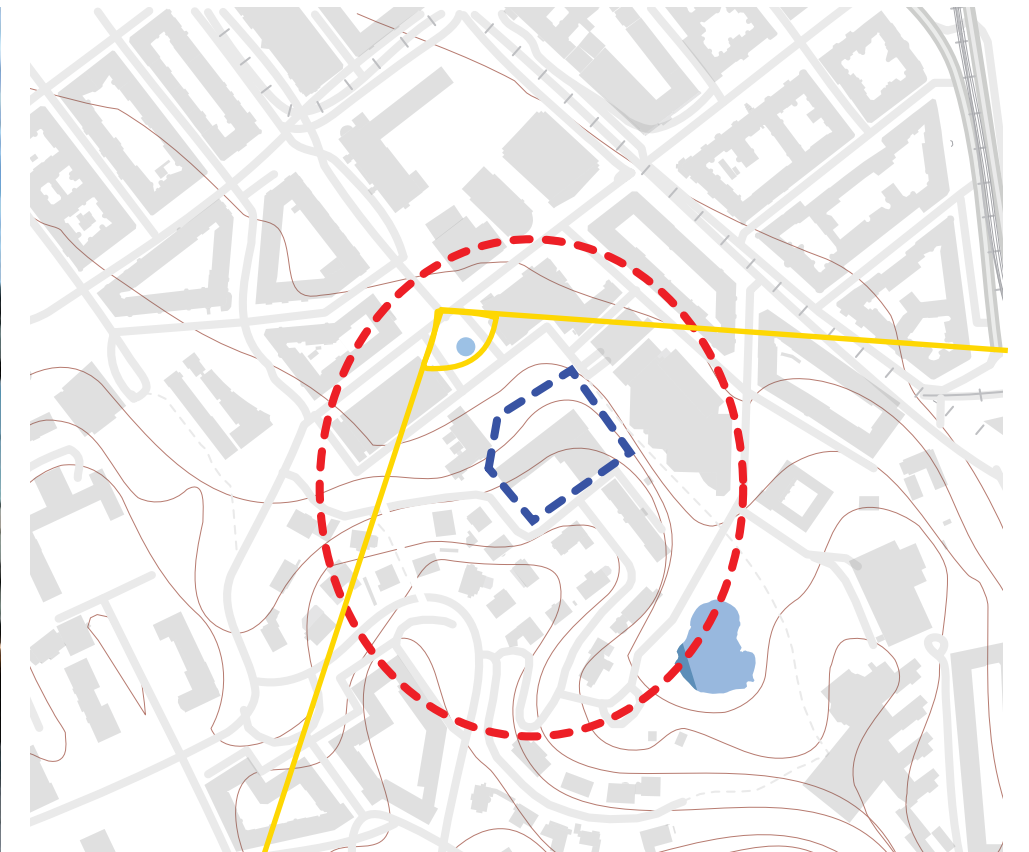
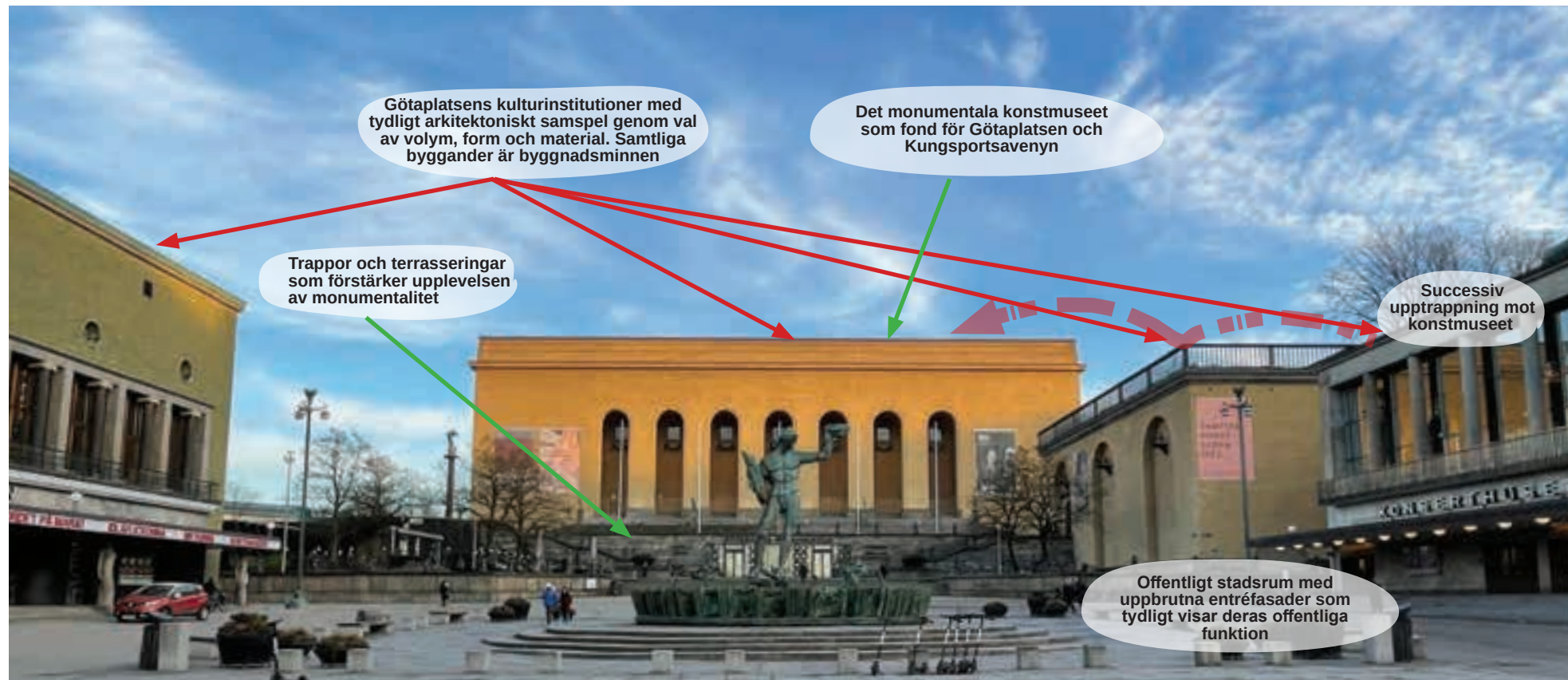
som är ett av stadens viktigaste landmärken. Platsen präglas av symmetri och geometriska grundformer. Det finns tydliga arkitektoniska samspel mellan byggnaderna gällande volym, material och placering. Byggnaderna karaktäriseras av en enhetlig och välbalanserad 20-talsklassicism med inslag av modernism. Byggnaderna utgörs av enkla och stora kubiska volymer, uppförda i gult tegel med detaljer av högkvalitativa material så som natursten, brons samt koppar och samtliga har flacka tak med rakt avslutad takfot. Stadsrummet är offentligt med tydliga entréfasader riktade mot torget.

Kulturhistoriska uttryck

I vyn framhävs kulturinstitutionerna och dess koppling till Götaplatsen. Götaplatsen har mycket höga arkitekturhistoriska värden både knutet till platsen i sig och till enskilda byggnader som omger platsen. De enskilda byggnaderna har alla en tidstypisk och mycket välbalanserad arkitektur av hög kvalitet vilken upplevs från platsen. Det är sin tids mest monumentala stadsbyggnadsprojekt i Sverige och viktig del av Göteborgs stadsplanehistoria. Konstmuseet och konsthallen är några av de få byggnaderna som är bevarade från jubileumsutställningen 1923. Konstmuseet är dessutom ett landmärke i staden genom sin monumentala utformning och upphöjda placering vid Kungsportsavenyns slut. Därigenom har platsen mycket viktiga stadsbildsmässiga värden.

Känsligheter

Götaplatsen är särskilt uppmärksammat som uttryck för riksintresset för kulturmiljö och därigenom en mycket känslig plats för förändring. Planidén för platsen var att åstadkomma ett tydligt monumentalt avslut för Kungsportsavenyn. Såväl Götaplatsen som de enskilda byggnaderna är mycket känsliga för åtgärder som bryter mot den symmetri och monumentalitet som präglar platsen. Byggnadernas sammanhållna formspråk med enkla kubiska volymer med rakt avslutad takfot och det gula teglet samt den tydliga successiva upptrappningen mot Konstmuseet är mycket viktig att bibehålla.

Figur.67:Illustration, synbild 1.

Synbild 2

Synbild från Ekmansgatan mot konstmuseet.

Beskrivning av stadsrum

Synbilden visar brytpunkten mellan Götaplatsen med tillhörande byggnader och Lorensbergs villastad från väst. I synbilden upplevs båda stadsrummen på avstånd. Det är huvudsakligen Götaplatsens byggnaders baksidor/sidor som syns och mest framträdande är konstmuseets västra gavel, men även huvudfasaden går att uppleva. Götaplatsen skymtas mellan byggnaderna. Den successiva upptrappningen från Götaplatsen mot det monumentala konstmuseet är tydlig. Upptrappningen planar ut efter konstmuseet i mötet med Lorensbergs villastad. I vyn syns Lorensbergs villastads rödbruna tegelfasader och den svängda Ekmansgatan som leder vidare in i området.

Karaktärisering

Götaplatsen och Lorensbergs villastad är två skilda stadsrum med olika karaktärer. Ekmansgatan tillsammans med intilliggande grönytor utgör gränsen mellan de två stadsrummen. Den öppna grönyta bakom konstmuseet skapar ett djupperspektiv som förstärker upplevelsen av villastaden inom vyn, samtidigt som den utgör ett respektavstånd mellan stadsrummen.

Götaplatsens har byggnader i gult tegel med flacka tak och de offentliga huvudfasaderna är riktade mot platsen, vilket gör att det huvudsakligen är deras icke offentliga baksidor som syns. Det är

framför allt genom konstmuseet som den offentliga Götaplatsens karaktär och 1920-talsklassicism kan upplevas. Konstmuseets upphöjda läge från Götaplatsen och den monumentala huvudfasaden syns samtidigt som terränganpassningen och övergången till den mer småskaliga baksidan är tydlig.

Lorensbergs villastad är av privat karaktär och från vyn skymtas nationalromantiska villor med inslag av 20-talsklassicism och med mörka tegelfasader. Villorna ligger i lummiga trädgårdar som är omgärdade av naturstensmurar placerade ut med svängda gator.

Trots stadsrummens olika karaktärer finns ett arkitektoniskt samspel avseende material, gestaltning och placering i förhållande till topografin vilket kan utläsas i vyn. Konsthallen och konstmuseet är liksom Lorensbergs villastad terränganpassade. Konsthallen och konstmuseet är utformade som suterränghus vilket gör att de upplevs som mer småskaliga från vyn och skapar en mjuk övergång från de monumentala Götaplatsen. Götaplatsens icke offentliga baksidor går den privata villastaden tillmötes. Arkitektoniskt finns likheter genom inslag av 20-talsklassicism i respektive stadsrum. Båda stadsrummen domineras även av tegelbyggnader uppförda med gedigna byggnadsmaterial.

Kulturhistoriska uttryck

Inom vyn upplevs mötet mellan Götaplatsen och Lorensbergs villastad. Kulturinstitutionernas koppling till Götaplatsen går att utläsa. Götaplatsens byggnader har alla en tidstypisk och välbalanserad arkitektur av mycket hög kvalitet vilket delvis upplevs från vyn, det är främst konstmuseets västra gavel som upplevs.

Konstmuseet är ett landmärke i staden med sin upphöjda placering. Konstmuseet har ursprunglig, enhetlig samt genomarbetad arkitektur och är uppförd i högkvalitativa byggnadsmaterial.

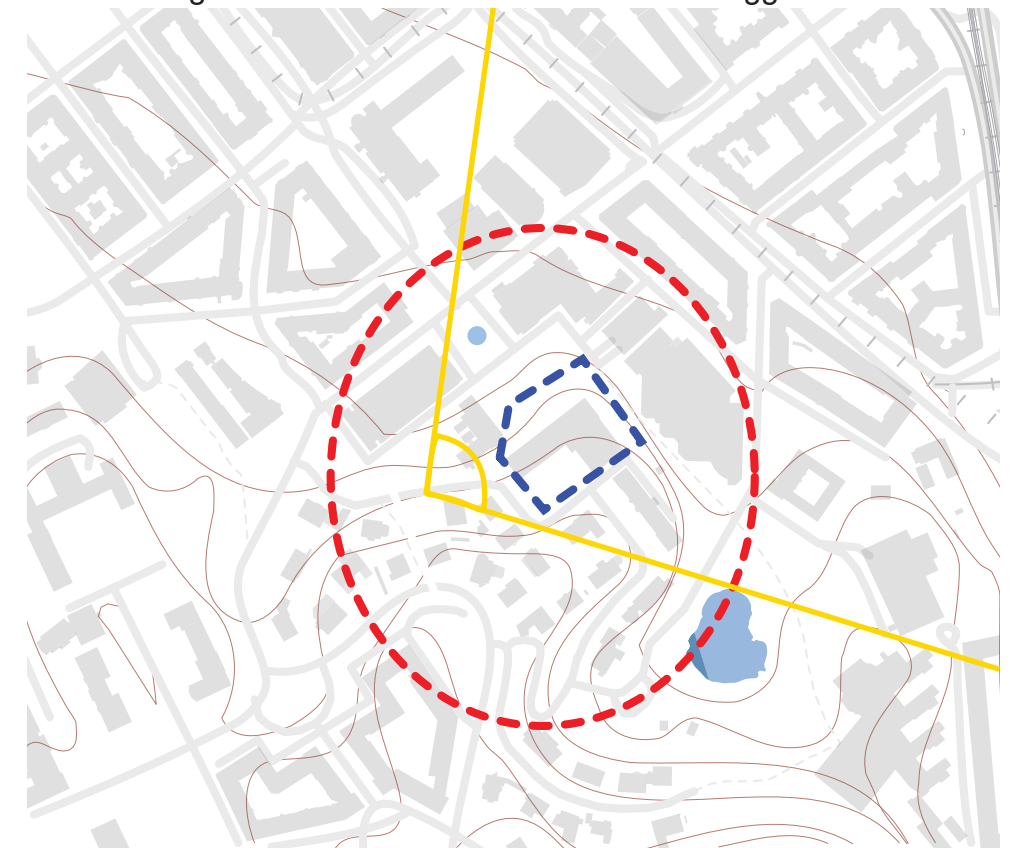
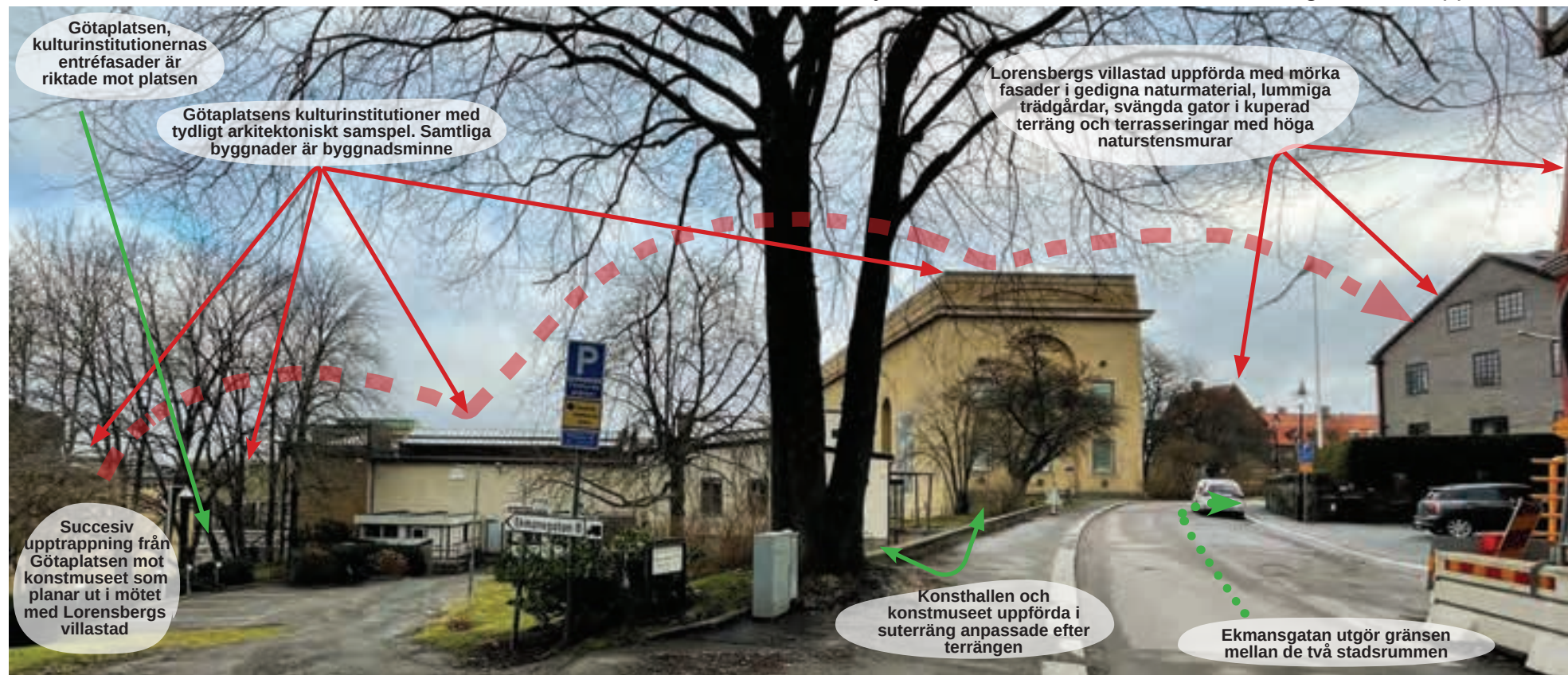
Lorensbergs villastad är en del av stenstadens utvidgning och stadsplanen är ett av Göteborgs främsta exempel på 1910-talets stadsplanekonst. De enskilda byggnaderna visar arkitektur och material av hög kvalitet, även gatubildens detaljer är omsorgsfullt utförda med naturstensmurar.

Känsligheter

Synbilden visar den känsliga övergången mellan två stadsrum av olika innehåll och karaktär. Götaplatsen och Lorensbergs villastad är båda särskilt uppmärksammade som uttryck för riksintresset för kulturmiljön. Konstmuseets monumentalitet och den tydliga successiva upptrappning från Götaplatsen mot konstmuseet som sedan planar ut i mötet med Lorensbergs villastad är mycket viktig att bevara. Platsen är känslig för förändringar som kan påverka samspelet mellan de olika stadsrummen.

Ut med Ekmansgatan intill konstmuseets västra fasad återfinns viktiga inslag av grönska. Grönskan skapar ett respektavstånd och har samtidigt har en sammanlänkande effekt mellan stadsrummen. I den aktuella synbilden fungerar växtligheten som en övergång mellan det offentliga stadsrummet till den privata villastaden där växtlighet är ett tydligt karaktärsdrag. Att minska eller ta bort grönytor mellan olika områden är känsligt.

Konstmuseets är känslig för alla typer av förändringar. Byggnaden är extra känslig för konkurrerande och dominanta tillägg.

Figur.68:Illustration, synbild 2.

Synbild 3

Synbild från Bengt Lidnersgatan mot Skyttegatan

Beskrivning av stadsrum

Synbilden visar övergången mellan konstmuseet och Lorensbergs villastad. Till vänster skymtas konstmuseets västra gavel vilken är murad med gult tegel och försedd med en rundbågig nisch, stora fönster med smårutig spröjsindelning samt bronsdekor. Området bakom konstmuseet utgörs av en parkering och en sluttande grönyta som omgärdas av en låg mur i gult tegel. Grönytan utgörs av en grässlänt och några äldre träd. I anslutning till muren finns även ett parti med berg i dagen. Lorensbergs villastad utgörs av fristående villabebyggelse och en radhuslänga i kuperad terräng. Byggnaderna är terränganpassade och har fasader av rött tegel samt branta tegeltak. Gatusystemet är organiskt och trädgårdarna skiljs genom naturstens- och tegelmurar.

Karaktärisering

Konstmuseet är uppfört i en tidstypisk stram 1920-talsklassicism och karaktäriseras av smalt handslaget gult tegel med breda fogar, stora spröjsindelade fönster, flackt tak, valvbågar och återhållsam ornamentik. Konstmuseet är ett suterränghus vilket gör att byggnaden upplevs som mer småskalig i relation till hur den upplevs från Götaplatsen. Den öppna gräsbevuxna ytan bakom konstmuseet formar ett platsliknande rum som skapar en mjuk övergång till Lorensbergs villastad.

Lorensbergs villastad karaktäriseras av nationalromantiska villor med inslag av 20-talsklassicism uppförda med mörka fasader i gedigna material, lummiga trädgårdar, svängda gator i kuperad terräng och terrasseringar med höga naturstensmurar.

Det finns även visst samspel mellan de olika stadsrummens bebyggelse som är avläsbara från aktuell vy. Konstmuseet är liksom Lorensbergs villastad terränganpassad. Arkitektoniskt finns likheter genom inslag av 20-talsklassicism som finns i respektive område. Båda områdena domineras även av tegelhus och gedigna byggnadsmaterial.

Kulturhistoriska uttryck

Inom vyn upplevs mötet mellan konstmuseet och Lorensbergs villastad. Tre av byggnaderna är utpekade som byggnadsminnen och resterande är av byggnadsminnesklass. Konstmuseet är ett landmärke med starkt symbolvärde för staden Göteborg och en god representant för 20-talsklassicismen. Konstmuseets gavel är välbevarad och uppförd i gedigna material med hantverksmässiga kvaliteter. På grund av dess monumentala läge och terränganpassade placering utgör byggnaden en viktig övergång från ett av stadens mest offentliga stadsrum till ett stadsrum som präglas av mer intim och småskaligt utformad bebyggelse.

Lorensbergs villastad är en del av stenstadens successiva utvidgning och stadsplanen är ett av Göteborgs främsta exempel på 1910-talets stadsplane-konst. De enskilda byggnaderna visar tidens mest påkostade bostadsbyggande med arkitektur och material av

hög kvalitet, även gatubildens detaljer är omsorgsfullt utförda med naturstensmurar.

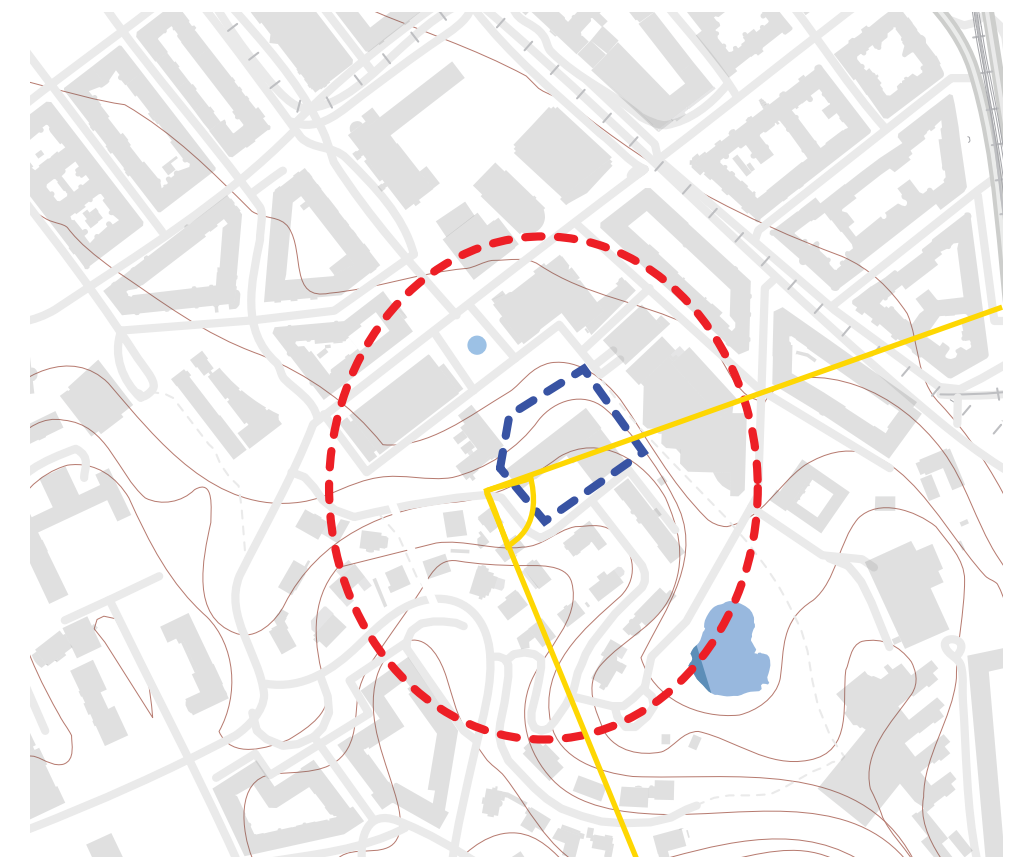
Hela miljön med planmönstret, samtliga byggnader och trädgårdar är välbevarade vilket förstärker områdets upplevelsevärde.

Känsligheter

Området är känsligt för tillägg eller förändringar som kan störa den mjuka och respektfulla övergång som åstadkommits genom aktivt nyttjande av terräng och grönområde.

Trots att villorna och det offentligt präglade konstmuseet delvis är av olika karaktär är alla uppförda under ett relativt kort tidsspann, samt att material och arkitektoniska uttryck harmonierar med varandra. De arkitektoniska samspelet som finns mellan bebyggelsen är viktiga att bevara.

Påverkan på konstmuseets individuella arkitektoniska uttryck är känslig. Inom vyn finns även de tre byggnadsminnena med individuella karaktärer och genomarbetad arkitektur med hög dignitet som bör värnas om.

Figur.69:Illustration, synbild 3.

Synbild 4

Synbild från Dicksonsgatan mot konstmuseet.

Beskrivning av stadsrummet

Synbilden utgår från Dicksonsgatan i Lorensbergs villastad. Området utgörs av fristående villabebyggelse och en radhuslänga i kuperad terräng, synlig till höger i bild. Från blickpunkten betraktar man konstmuseets södra fasad från en av områdets få raka gator. Trädgårdarna skiljs från gaturummet genom naturstens- och tegelmurar. Bebyggelsen i området är till stor del anlagda med terränganpassning vilket avspeglas i synbildens vänstra sida.

Som en fond i synbilden syns konstmuseets södra, avskalade fasad. Här återkommer framsidans rundbågade tema som avtecknar sig i relief i den tegeltäckta fasaden. Längs med vindsplanet löper ett senare uppfört fönsterband. På platsen växer även ett äldre träd.

Karaktärisering

Synbilden ramar in av villabebyggelse av privat karaktär med grönskande trädgårdar omgärdade av naturstensmurar. Området i övrigt präglas av den tidstypiska stadsplanen med slingrande gator och terränganpassad bebyggelse. Den aktuella synbilden karaktäriseras dock av områdets enda raka gata. Bebyggelsen på båda sidor av gatan karaktäriseras av nationalromantik med inslag av 20-talsklassicism. Husen har röda tegeltak, fasader av mörkt tegel med naturstenssocklar och påkostade detaljer.

Som en fond i stadsrummet ramar konstmuseets förhållandevis nedtonade fasad in Lorensbergs småskaliga bebyggelse. Byggnadens topografiska läge både i nivå och avstånd gör att museibyggnaden, trots sin storlek, samspelar med den småskaliga bebyggelsen. Konstmuseets takprofil upplevs från detta avstånd ligga lägre än villabebyggelsens uppbrutna taksiluett. Byggnaden bidrar till stadsrummets privata atmosfär tack vare fasadens slutna gestaltning, uppförd utan offentliga entreér.

Arkitektoniskt finns likheter mellan synbildens byggnader genom inslag av 20-talsklassicism som finns i respektive område. Synbilden domineras av tegelhus.

Kulturhistoriska uttryck

Synbilden innehåller bebyggelse av delvis olika karaktär men som alla har mycket höga arkitekturhistoriska värden. Flera av byggnaderna är utpekade som byggnadsminnen och andra är av byggnadsminnesklass. Miljön längs gatan är som helhet mycket väl bibehållen. Stadsplanen är ett av Göteborgs främsta exempel på 1910-talets stadsplanekonst med uttryck från den engelska trädgårdsstaden samt de enskilda byggnaderna visar tidens mest påkostade bostadsbyggande.

Värdet förstärks av den höga kvalitet som byggnaderna är uppförda i både vad gäller det hantverksmässiga utförandet som i materialen i sig. Byggnaderna och dess trädgårdar är välbevarade vilket förstärker områdets upplevelsevärde.

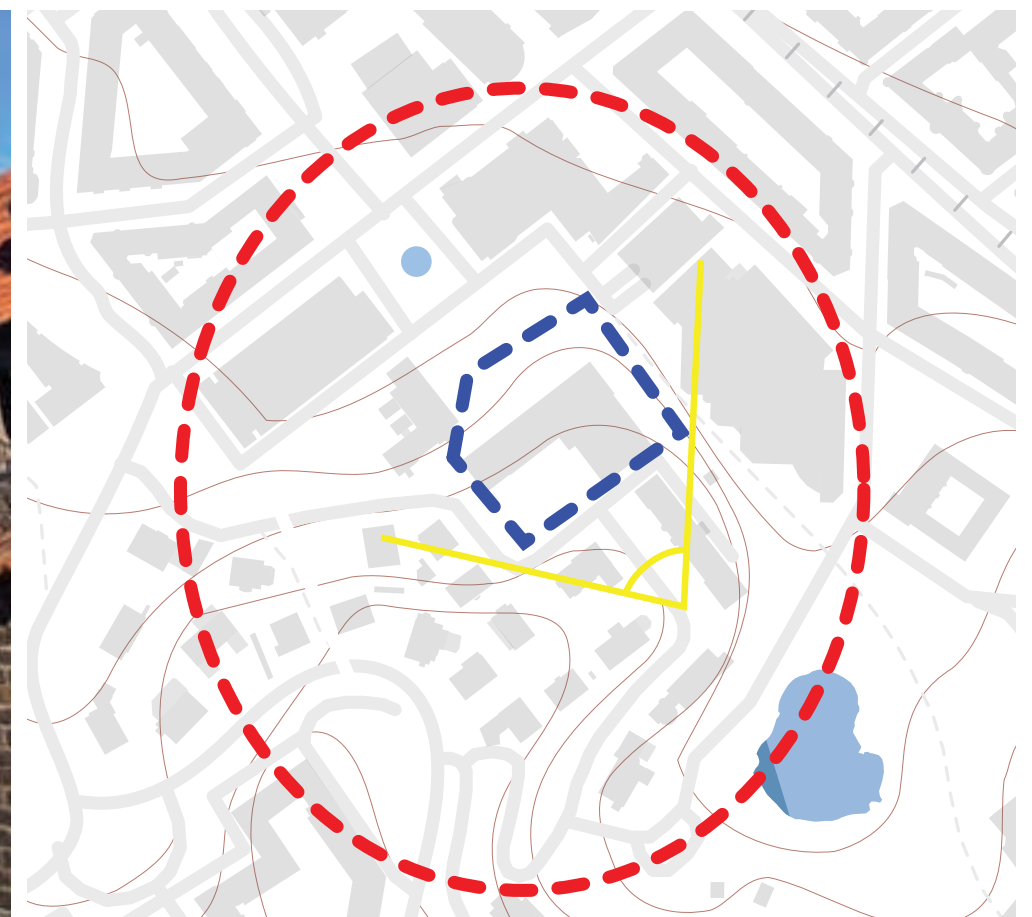
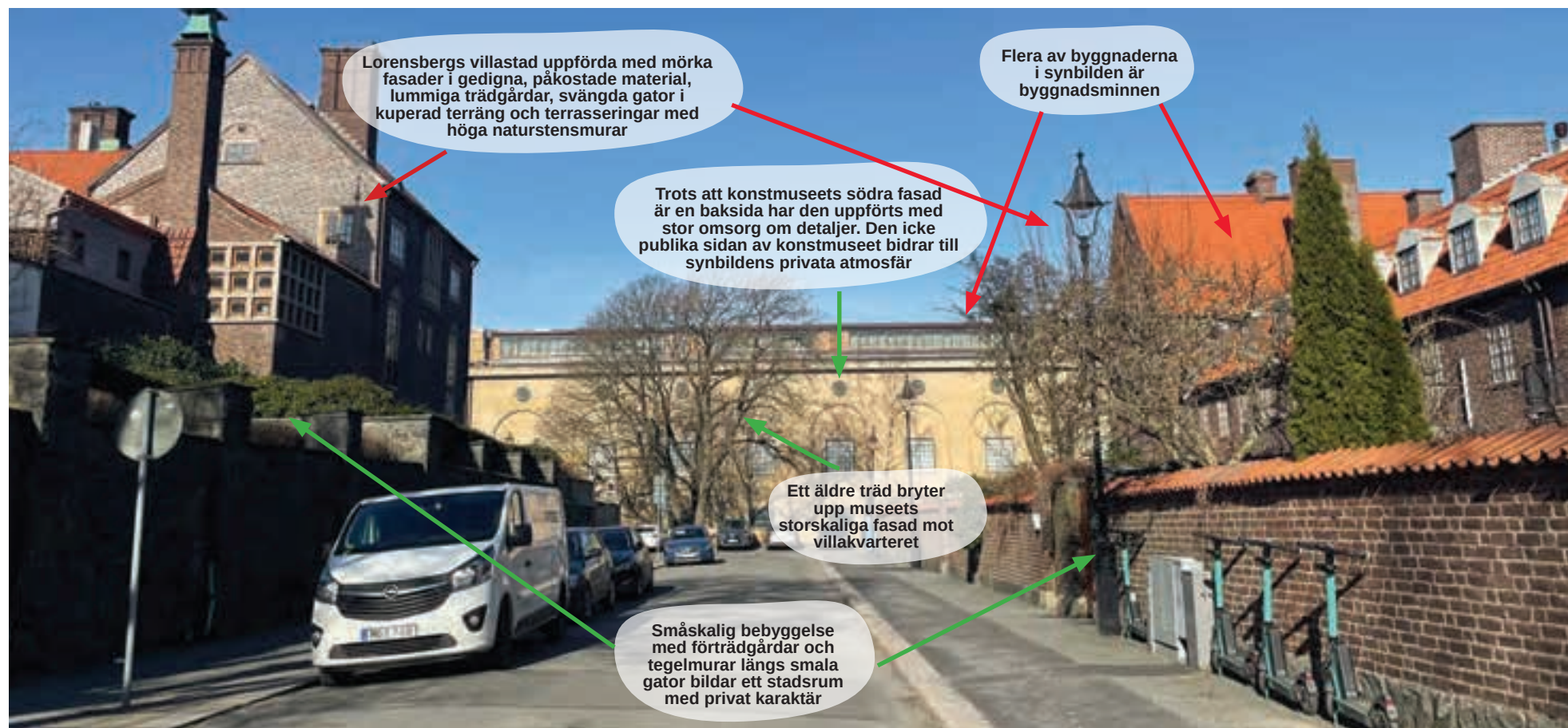
Flera av byggnaderna är ritade av den välkände arkitekten Arvid Bjerke vilket förstärker byggnadernas höga kulturhistoriska värde.

Byggnaderna speglar också ett socialhistoriskt värde då dess påkostade utförande på ett tydligt sätt speglar de framgångsrika redarfamiljernas ställning och betydelse vid tiden för Lorensbergs villastads framväxt.

I synbildens fond återfinns en av de viktiga kulturinstitutionerna i Göteborg. Fasaden är i förhållande till byggnadens framsida nedtonad, men har uppförts med en artikulerad fasaduppbyggnad med rundbågade nischer och dekorativa bronsmedaljonger. Byggnaden har en tidstypisk och mycket välbalanserad arkitektur av hög kvalitet.

Känslighet

Trots att villorna och det offentligt präglade konstmuseet är av olika karaktär vad gäller skala och uttryck så bibehålls villastadens privata atmosfär i synbilden. Stadsrummets är mycket känslig för förändringar som bryter upplevelsen av en privat boendemiljö. Atmosfären kvarstår på grund av konstmuseets nedtonade fasad och topografiska läge vad gäller höjd och avstånd. Byggnaderna i miljön är alla uppförda under ett relativt litet tidsspänn. Material och arkitektoniska uttryck samspelar med varandra, vilket skapar en helhet som är känslig för tillägg.

Figur.70:Illustration, synbild 4.

Synbild 5

Synbild från Renströmsparken mot Lorensbergs villastad och konstmuseet

Beskrivning stadsrummet

Synbilden utgår från de centrala delarna av Renströmsparken. Parken utgörs av ett grönområde med gångstråk och cykelvägar. I parken finns en damm, Näckrosdammen, och ett flertal väl uppvuxna träd. Renströmsparken ansluter mot det höjdparti som återfinns i synbildens mitt. Här ligger Lorensbergs villastad. Området utgörs av fristående villabebyggelse och en radhuslänga i kuperad terräng. Byggnaderna är terränganpassade och huvudsakligen uppförda i 2–3 våningar i rött tegel. I bakgrunden kan man på avstånd se konstmuseet med dess utbyggnad som utfördes 1968. Från synbildens perspektiv är konstmuseets terränganpassade placering på berget tydlig, där byggnaden är uppförd på ett höjdläge.

Karaktärisering

Renströmsparken ansluter väl till villastadens höjdparti i norr. Parken är belägen i en sänka som utgörs av ett sammanhängande grönområde som har olika karaktär i olika delar. Den del av parken som ingår i synbilden karaktäriseras dels av det lummiga området runt Näckrosdammen med intima rum och rhododendronbuskage

dels av grässlånter med gamla uppvuxna träd. Parkkaraktären går sedan över i ett mer naturpräglat grönområde vid höjdpartierna mot villastaden, vid sidan om stråket Fågelsången.

I synbildens mitt tornar Lorensbergs villastad upp sig på ett höjdparti. De synliga byggnaderna karaktäriseras av nationalromantik. Husen är terränganpassade och de har röda tegeltak, fasader och av mörkt tegel med höga naturstenssocklar. Från detta perspektiv skapar villastadens sammanhängande radhuslänga ett mer slutet och monumentalt uttryck. Det står i stor kontrast till hur bebyggelsen upplevs inne i bostadsområdet där miljön präglas av en intim atmosfär.

Konstmuseets karaktär är svår att uppleva i detalj i den här synbilden. Byggnaden utgör mer ett avläggset och monumentalt inslag i bakgrunden. Byggnadens arkitektur ansluter till andra kulturinstitutioner, utförda i gult tegel som ligger uppförda längs stråket, Fågelsången.

Kulturhistoriska uttryck

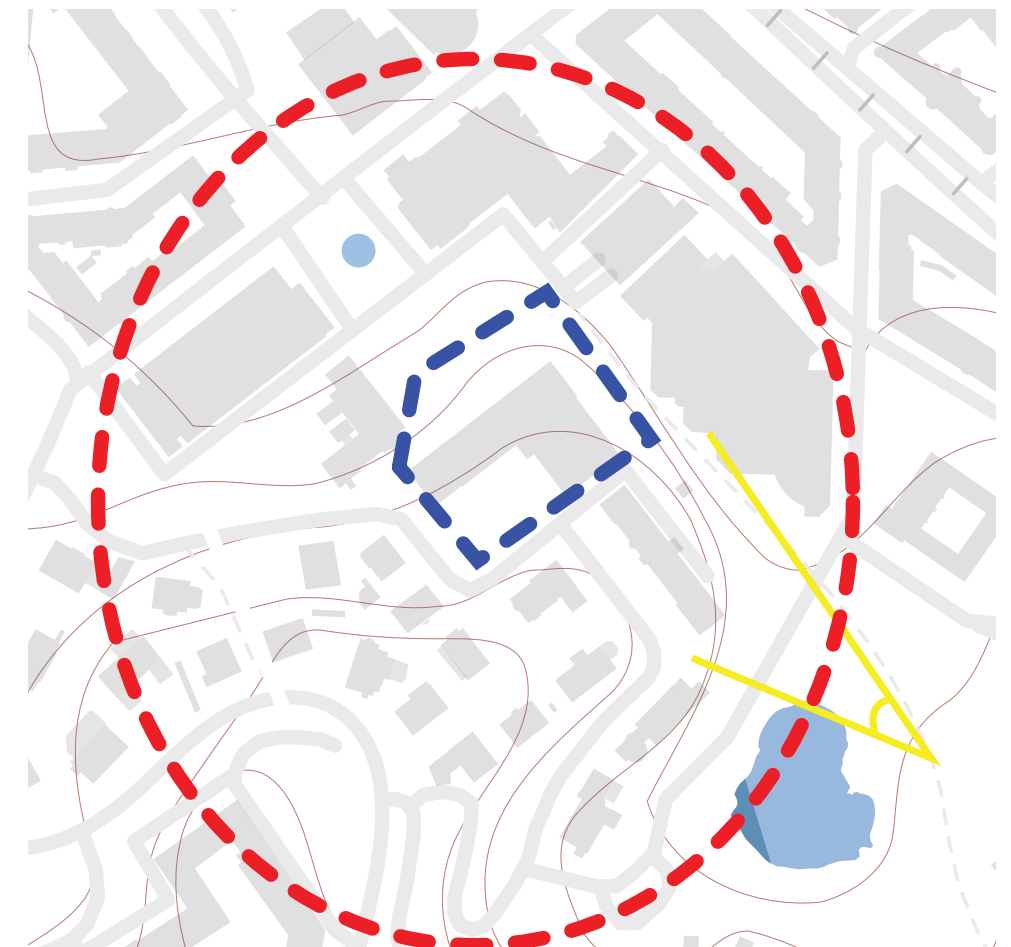
Parkens öppna och gröna karaktär med flera äldre sparade träd ger uttryck för resterna av olika donationsjorvar. Här finns även Näckrosdammen med tillhörande äldre träd, ett uttryck för Jubileumsutställningen 1923. Dessa uttryck är av stor lokalhistorisk betydelse.

I synbildens mitt tornar Lorensbergs villastad upp sig. Byggnadernas arkitektoniska formgivning och topografiska läge är ett uttryck för tidstypisk boendemiljö för det övre samhällsskiktet som förmedlar en medveten distans till andra stadsrum. Stadsdelens uttryck i den aktuella synbilden skiljer sig markant till den privata atmosfär man upplever inne i själva området (se synbild 4).

Konstmuseet i sig är en byggnad uppförd med mycket höga kvaliteter inom det arkitektoniska formspråket, i materialval och det hantverksmässiga utförande. Dessa kvaliteter upplevs främst på närmare håll. Byggnadens topografiska placering förstärker dess monumentala uttryck, ett uttryck som i denna synbild är otvetydigt.

Känslighet

Synbilden innehåller flera karaktärsstarka områden som inbegriper flera kulturhistoriska uttryck. På grund av synbildens långa avstånd till planområdet bedöms känsligheten vara av en lägre grad. Det är positivt att även på detta avstånd kunna betrakta både villastadens bebyggelse och konstmuseet i ett sammanhang, känsligheten blir dock lägre på grund av avståndet.

Figur.71:Illustration, synbild 5.

Synbild 6

Beskrivning av stadsrummet

Synbilden domineras av konstmuseets norra fasad och östra gavel med tillhörande terrassering. Här syns terrasseringen i form av en kraftig stödmur av betong. Gavelfasaden är försedd med en rundbågig nisch, stora fönster med smårutig spröjsindelning och bronsdekor.

På konstmuseets östra sida återfinns den tillbyggnad som uppfördes 1968. Längs östra fasaden utgörs den av en lägre glasad byggnadskropp och vid den södra fasaden av en högre byggnadskropp med murverk av gult maskinslaget tegel och ett sågtandstak. I synbildens högra del skymtar den halvcirkelformade tillbyggnaden i glas som uppfördes på 1990-talet. Synbilden innehåller även en trädrad av hamlad lind.

På bakomliggande höjdpårt syns Lorensbergs villastad vars bebyggelse utgörs av fristående villabebyggelse och radhus uppförda i kuperad terräng. Det vi ser är en radhuslänga uppförd i rött tegel med brant sadeltak.

Karaktärisering

Närheten till konstmuseet gör att synbilden domineras av byggnadens gula tegelfasad. Detaljer av högkvalitativa material så som natursten och brons är tydligt avläsbara. Här syns både konstmuseets ursprungliga byggnadskropp, präglad

av 20-talsklassicism, samtidigt med utbyggnaden från 1968. Utbyggnaden har ett mer modernistiskt formspråk men är sammanbunden med den ursprungliga byggnaden genom material och kulör.

Den offentliga museibygnaden står i kontrast till och skärmar av den mer småskaliga villabebyggelsen i synbildens bakgrund. Lorensbergs villastad tornar upp sig på bakomliggande höjdpårt. Från det aktuella perspektivet har villastaden ett slutet uttryck där radhuslängan och de topografiska höjdskillnaderna sluter stadsdelen från omgivningen. Karaktären skiljer sig från den privata småskaligheten inne i själva stadsdelen (se synbild 4).

Till höger i synbilden skymtar gång- och cykelstråket Fågelsången som leder vidare till andra institutionsbyggnader i området.

Kulturhistoriska uttryck

Synbilden domineras av konstmuseet som är en av stadens mest värdefulla och karaktärsskapande byggnader. Byggnaden är utförd med höga kvaliteter vad gäller det arkitektoniska, det hantverksmässiga och materialmässiga utförandet. Byggnaden med tillhörande skulpturer och terrasseringar är uttrycket för en tidstypisk gestaltning. Byggnaden ger uttryck för ett av de främsta exemplen på svensk 20-talsklassicism.

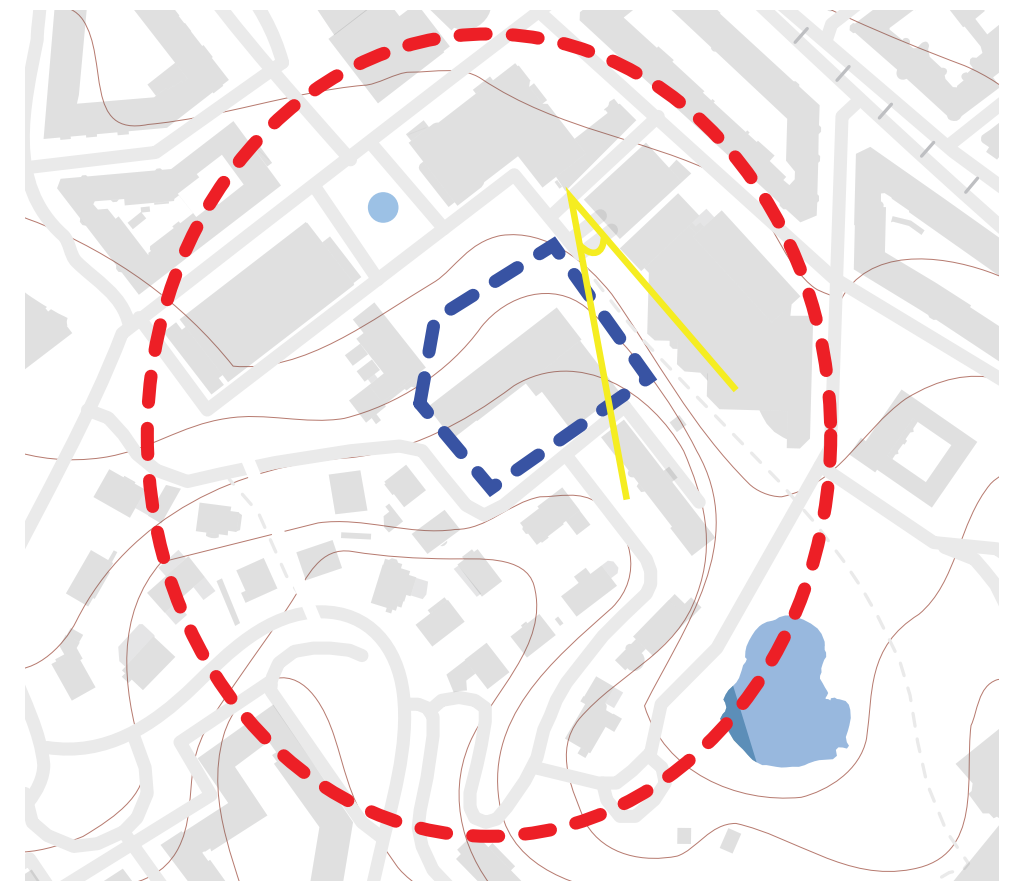
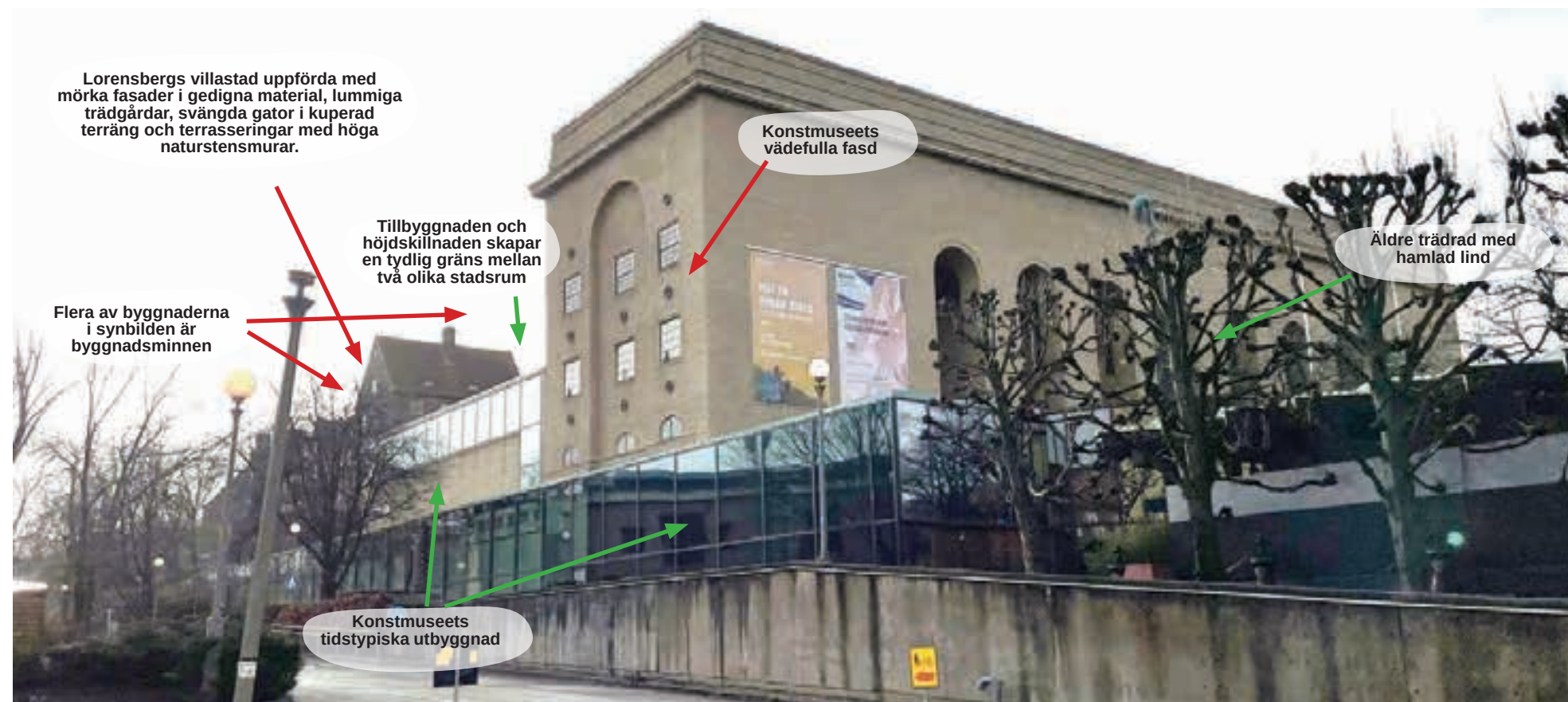
Inom vyn upplevs mötet mellan Götaplatsen och Lorensbergs villastad, vilka båda är av riksintresse för kulturmiljön. Centralt i synbilden är konstmuseets tillbyggnad från 1960-talet väl synlig,

en tidstypiskt och tydligt avläsbart tillägg till den ursprungliga byggnaden vilket förmedlar museiverksamhetens utveckling över tid.

Lorensbergs villastad är en del av stenstadens utvidgning och stadsplanen är ett av Göteborgs främsta exempel på 1910-talets stadsplanekonst. De enskilda byggnaderna visar tidens mest påkostade bostadsbyggande med arkitektur och material av hög kvalitet.

Känslighet

Stadsrummets karaktär präglas av den monumentala museibygnaden. Med tillhörande utbyggnader från 1960-talet skymmer museet mycket av bebyggelsen i Lorensbergs villastad. Stadsrummet i övrigt innehåller fler tidslager vilket gör synbilden något mindre känslig för tillägg. Mycket av den senare tillkomna bebyggelsen såsom museets utbyggnader, Kjellbergska flickläroverket och Artisten är väl anpassade och avvägda nytillskott i den aktuella miljön. Detta gör att det är fortsatt känsligt hur nya tillskott gestaltas.

Riksintressegrunden

Riksintresset

Utredningsområdet ligger inom Riksintresse för kulturmiljövården, Göteborgs innerstad [O 2:1-5], enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. Motivering för riksintresset inom utredningsområdet:

Ett av de förnämsta exemplen på 1600-talets stadsanläggnings- och befästningskonst, och på stadsbyggandet under 1800- och 1900-talen. Den göteborgska byggnadstraditionen med dess olika stadsdelskaraktärer. (Skolstad, Universitetsmiljö, Stiftsstad).

Fästningsstaden

Uttryck för riksintresset inom utredningsområdet

1600- och 1700-talens fästnings- och kanalstad med bevarade delar av stadsbefästningarna, och strax utanför stadskärnan [...] spridda rester av donationsjordarnas landerier.

Uttolkning av riksintresset

Utredningsområdet ligger på de gamla markerna som tillhörde Lyckan landeri. De kvarvarande fysiska spår inom utredningsområdet tar sig främst i uttryck genom det obebyggda område med väl uppvuxna träd som idag utgörs av Renströmsparken. Parken utformades efter de befintliga topografiska förutsättningarna och delar av trädbeståndet från landerierna integrerades i parken.

1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden

Uttryck för riksintresset inom utredningsområdet:

1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade, oregelbundna planmönster, men även fullföljande av rutnätsstaden. Bostadsbebyggelse för olika samhällsskikt och som uttryck för olika stilepoker, och anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv. Övre Vasastaden-Lorensberg med institutionskomplex i parkmiljö och stenstadskvarter med inslag av landshövdingehus. Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner. Lorensbergs villastad och Nedre Johannebergs slutna hyreshuskvarter.

Uttolkning av riksintresset

Bebyggelsen inom utredningsområdet är en del av 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden genom anläggandet av Götaplatsen och Lorensbergs villastad som anpassades till den brantare topografin söderut.

Lorensbergs villastad anlades mellan 1913–1925 som ett exklusivt bostadsområde. Stadsplanen är tidstypiskt anpassad efter terrängen med svängda gator och trappor i de brantaste passagerna. Bebyggelsens utformning återspeglar samhällsskicket genom de mycket påkostade detaljerna som bland annat innefattar portaler och fasaddetaljer av natursten, mönstermurning på tegelfasader eller skorstenar, smäckra spröjsade fönster och rikt dekorerade trädörrar. Exklusiviteten återspeglas även genom trädgårdarnas och gatubildens detaljer som omsorgsfullt utförda murar och eleganta smidesarbeten.

Gestaltningen av Kungsportsavenyns avslutning var en viktig fråga i stadsplaneringen under början av 1900-talet. Grundtanken var att skapa ett monumentalt avslut med en festplats. Planen för Götaplatsen utarbetades under flera år och fastställdes slutligen 1921. Anläggandet av Götaplatsen var ett av sin tids största stadsbyggnadsprojekt. Konstmuseet och konsthallen med sina trappor och terrasseringar var de första byggnaderna som uppfördes. Byggnaderna utgjorde även en viktig del av jubileumsutställningen 1923. Den rektangulära platsbildningen fulländades genom uppförandet av stadsteatern, konserthuset och Poseidonstatyn på 1930-talet. Götaplatsen har en rektangulär form som är kantad av viktiga kulturinstitutioner. Respektive byggnad har mycket höga arkitektoniska kvaliteter och präglas av tidstypisk 20-talsklassicism med inslag av modernism.

Topografin och grönskan som åtskilt stadsdelar

Uttryck för riksintresset inom utredningsområdet:

Den topografiskt och socialt betingade karaktären av många småstäder i storstaden, d. v. s. ett lapptäcke av tydligt åtskilda stadsdelar. [...] Gatukaraktären med gatsten och gånghållar i bohusgranit samt de rikliga inslagen av grönska i stadsbilden.

Uttolkning av riksintresset

I 1800- och 1900-talets stadsbyggande har ett övergripande tema varit att topografin och grönskan används för att markera övergångar och gränser mellan olika stadsdelar och samhällsgrupper. Inom utredningsområdet finns det tre tydligt åtskilda områden; Götaplatsen, Lorensbergs villastad och Renströmsparken. Områdena skiljs åt genom topografi och genom från varandra särskiljande karaktärer.

Renströmsparken bidrar med inslag av grönska i stadsbilen. Området togs helt i anspråk för Göteborgs jubileumsutställning 1923 och parken anlades i tidstypisk anda efter topografin. Näckrosdammen anlades och tillfälliga utställningsbyggnader uppfördes. Efter utställningen revs byggnaderna men parkområdet utvecklades till det som idag kallas Renströmsparken.

Figur.73:Illustration över olika delar av grunden för riksintresset.

Kritiska punkter

Kritiska punkter

Götaplatsens planidé som arkitektonisk anläggning

Götaplatsen utgörs av en enhetlig arkitektonisk anläggning som är en viktig del av Göteborgs stadsplanehistoria. Platsen är ett landmärke i staden och knyter an med Kungsportsplatsen genom sin monumentala upphöjda placering av vid Kungsportsavenyns slut. Platsens befintliga upptrappning som avslutas med den monumentala fondbyggnaden konstmuseet utgör en ytterst kritisk punkt. En förändring av eller ett tillägg bakom Götaplatsen, som skulle påverka upplevelsen av konstmuseets monumentalitet från norr och som avslutande fondbyggnad vid Kungsportsavenyns slut, skulle medföra kraftiga konsekvenser för det kulturhistoriska uttrycket och upplevelsevärdena.

Riksintressegrunden

Götaplatsens utformning bedöms representera ett signifikant uttryck för riksintressegrunden. Därmed skulle förändringar som inte samspelar med den enhetliga arkitektoniska anläggningen eller som konkurrerar med konstmuseets monumentalitet utgöra en mycket kritisk punkt för riksintresset. För 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden uttrycks det kulturhistoriska innehållet specifikt genom Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner. Även de inledande decenniernas terränganpassade planmönster och fullföljande av rutnätsstaden är en del av detta. Götaplatsen utgör en avslutning av rutnätsstaden samtidigt som den är en del av övergången till de terränganpassade planmönstret, genom den successiva upptrappningen från Götaplatsen mot konstmuseet, vilken möjliggjorts genom nyttjande av terrängen.

Götaplatsen

Arkitektoniska övergången mellan konstmuseet och Lorensbergs villastad

Konstmuseets såväl som byggnaderna i Lorensbergs villastad är uppförda på mark med stora topografiska skillnader. Terränganpassningen som genomförts från Götaplatsens nivå upp till Dicksonsgatan i Lorensbergs villastad har gjorts med mycket stora ansträngningar i form av terrasseringar och stödmurar. Det är i förändringen i topografin som övergången sker mellan det offentliga stadsrummet Götaplatsen och den mer intima och privata villakarakteren i Lorensberg.

Vid västra sidan av konstmuseet där Ekmansgatan leder upp på höjden, sker övergången från storskalig arkitektur till den småskaliga successivt. Området innehåller grönska och äldre träd vilka bidrar till en följsam effekt. På konstmuseets östra sida är förhållanden annorlunda, där uppstår en mer tydlig gräns mellan konstmuseets ursprungliga byggnad och villastaden som tornar högt uppe på höjdpartiet. Området emellan är bebyggt med konstmuseets utbyggnad.

Byggnadernas arkitektoniska karaktär påverkar även miljön inne i villastaden där konstmuseets södra fasad har en stor miljömässig och arkitektonisk betydelse för kvarterens inramning. Konstmuseets icke publika sida, uppförd i 20-talsklassicism skapar en viktig och följsam fond till den lugna och privata atmosfären i villakvarteren.

Arkitektoniskt finns ett visst samspel och likheter genom inslag 20-talsklassicm som finns i respektive område. Båda områdena domineras av tegelhus uppförda med gedigna byggnadsmaterial och tidstypiska byggnadselement. Flera av byggnaderna är ritade av samma arkitekt Arvid Bjerke vilket säkerligen bidragit till den relativa enhetligheten i områdets arkitektoniska framtoning. Områdena är uppförda under ett relativt kort tidsspann och många byggander är välbevarade med få senare tillkomna tillägg. Det arkitektoniska samspelet och den välbevarade miljön är mycket känsligt för tillägg och förändringar.

Riksintressegrunden

Övergången mellan stadsrummen ger en tydlig bild av 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade, oregelbundna planmönster.

I 1800- och 1900-talets stadsbyggande har ett övergripande tema varit att topografin och grönskan används för att markera övergångar och gränser mellan olika stadsdelar och samhällsgrupper vilket är extra tydligt i utredningsområdet där terränganpassningen varit avhängande för övergången.

Bebyggelsens utformning återspeglar det övre samhällsskicket genom det påkostade materialen, utförandet och detaljrikedomen. Konstmuseibyggnadens tidstypiska och påkostade utförande utgör också en viktig grund för riksintresset. Den tidstypiska arkitekturen och terränganpassade planmönstret är extra känslighet för förändringar.

Grönområdet

Grönområdet bakom konstmuseet som skapar en övergång till trädgårdsstaden

Runt konstmuseets västra och södra fasad återfinns viktiga inslag av grönska. Slänter och markplättar är gräsbevuxna, äldre träd och buskar finns bevarade. Grönskan har en både avdelande och sammanlänkande effekt mellan stadsrum av olika karaktär. I den aktuella delen av planområdet fungerar den bevarade växtligheten som en övergång mellan det offentliga stadsrummet och konstmuseet till Lorensbergs villastad där växtlighet är ett tydligt karaktärsdrag i de välhållna trädgårdarna. Samtidigt har de äldre träden en avskärmande effekt till konstmuseets storskaliga fasad. Att minska eller ta bort grönytor mellan olika områden utgör en kritisk punkt.

Riksintressegrunden

I 1800- och 1900-talets stadsbyggande har ett övergripande tema varit att topografin och grönskan används för att markera övergångar och gränser mellan olika stadsdelar och samhällsgrupper vilket är tydligt inom hela utredningsområdet. Om grönytan mellan de olika stadsdelarna helt försvann skulle det leda till en direkt påverkan på riksintressesets uttryck för topografin och grönskan som åtskilt stadsdelar.

Mötet mellan det offentliga och det privata

Mötet mellan det offentliga och det privata stadsrummet

Konstmuseets karaktäriseras av att vara en allmän byggnad och Lorensbergs villastad, som ligger i direkt anslutning till konstmuseet, har en privat karaktär. Trotts den direkta anslutningen mellan det allmänna och de privata stadsrummen är arkitekturen utformad så att de inte står i konflikt med varandra.

Mötet mellan det offentliga och det privata

Upplevsense från öst respektive väst

Planområdets karaktär upplevs olika från öst respektive väst. Från väst upplevs området ur ett inifrån perspektiv där Ekmansgatan leder vidare djupare in i området. Konsthallen och konstmuseets terränganpassning gör att de upplevs som mer småskaliga och skapar en mjuk övergång till villabebyggelsen. Området utgörs av en förhållandevis småskalig, enhetlig och välbevarad miljö.

Från öst upplevs området från ett utifrånperspektiv, där Fågelsången ligger nedanför området och löper ut med det. Både Konstmuseet och radhuslängan i Lorensbergs villastad upplevs som storskaliga slutna fronter. Den östra delen av konstmuseet präglas av en tillbyggnad som uppfördes 1968 samt mötet med Artisten från 1990-talet som ligger på andra sidan Fågelsången.

De olika sidorna har olika förutsättningar och tålighet gällande förändringar samt tillägg. Den västra sidan av utredningsområdet är mycket känslig för förändringar eftersom den omgivande miljön till större del har kvar sin ursprungliga karaktär samt en privat småskalig karaktär. Den östra sidan av utredningsområdet innehåller fler tidslager samt en mer storskalig rumslighet som gör att den inte lika känslig för tillägg.

Mötet mellan det offentliga och det privata

Påverkan på omkringliggande byggnader

Konstmuseet ligger inom samma visuella vy som ett stort antal andra byggnader med mycket höga kulturhistoriska värden som bör tas hänsyn till och värnas om. I direkt närhet till konstmuseet ligger fyra andra byggnadsminnen (konsthallen, konsterhuset, stadsteatern och radhus Bjerke) samt ett flertal andra byggnader som är av

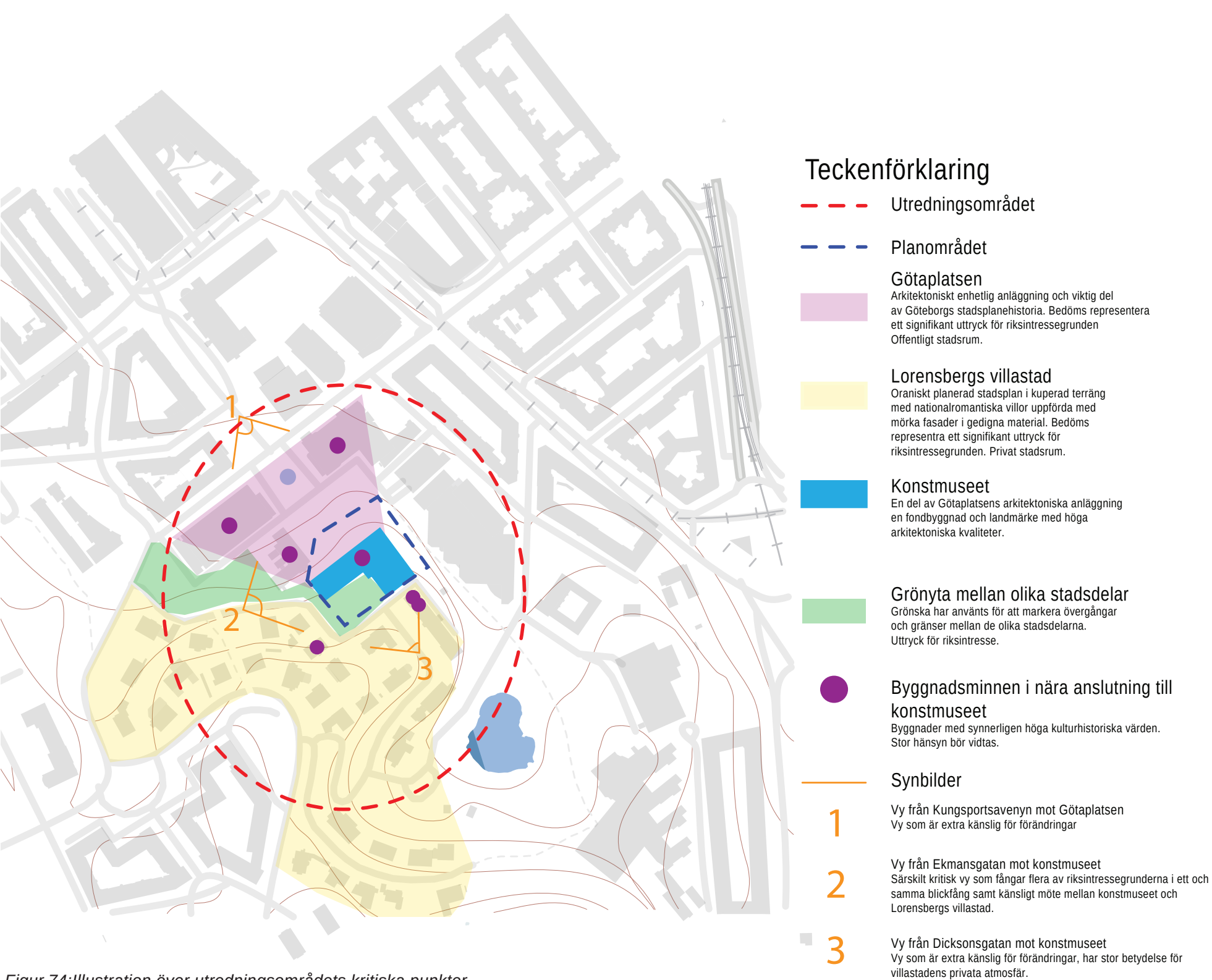
byggandsminnesklass. En förändring kan påverka upplevelsen av enskilda byggnader i sina miljöer och riskerar därigenom en indirekt påverkan på de enskilda byggnaderna.

Konstmuseet som individuell byggnad

Konstmuseets är ett byggnadsminne och har utöver dess höga värde genom dess sammanhang på Götaplatsen med tillhörande kulturinstitutioner ett individuellt värde som grundar sig i ursprunglig genomarbetad arkitektur, högkvalitativa byggnadsmaterial och oförändrade funktion som konstmuseum. Byggnaden gestaltades av några av landets mest ansedda arkitekter för sin tid, Sigfrid Ericson och Arvid Bjerke. Byggnaden innehåller höga arkitekturhistoriska värden och utgör ett av de främsta exemplen på svensk 20-talsklassicism. Formspråket samt originalmaterialen är välbevarade och exteriören på den ursprungliga byggnadskroppen från 1923 är mycket känslig för alla typer av förändringar.

Byggnaden är känslig för dominanta tillägg vars volym eller gestaltning upplevs som konkurrerande och påverkar möjligheten att uppleva byggnaden som helhet. En stor risk med en tillbyggnad är att möjligheten att uppleva en del av fasaden helt kan försvinna, vilket i sin tur skulle bidra med en stor negativ effekt på upplevelsevärdet och det arkitektoniska värdet. En tillbyggnad skulle även sannolikt innebära ett fysiskt ingrepp i den ursprungliga byggnaden.

Tillbyggnaderna från 1968 är generellt mer tåliga för förändringar, då de inte har samma koppling till Götaplatsens planidé som arkitektonisk anläggning eller utgör ett monumentalt landmärke i staden som den ursprungliga byggnadskroppen gör.

Figur. 74: Illustration över utredningsområdets kritiska punkter.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor och rapporter

Antikvarisk fördokumentation: Göteborgs Konstmuseum. Antiquum, 2015.

Beslut om byggnadsminnesförklaring av Göteborgs Konstmuseum på fastigheten Lorensberg 9:3 (kv Gräfsnäs) och delar av Götaplatsen, Fastigheten Lorensberg 9:3, Göteborgs stad. Diarienummer, 432-34819-2013. Länsstyrelsen Västra Götalands län, 2017-04-25.

Göteborgs Konstmuseum, Förstudie avseende om- och tillbyggnad av Göteborgs Konstmuseum. Higab, 2021

Götaplatsens kulturinstitutioner. Antikvariskt förvaltningsunderlag. Acanthus Arkitektur & Kulturvård AB, 2011.

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande. D. 1, Stadsbyggnadskontoret, Göteborg, 1999.

Lorensbergs villastad, Viktor Rydbergsgatan 16 – Unik herrgård i Göteborgs förnämligaste villaområde. Antiquum AB, 2009.

Miljökonsekvensbeskrivning för kulturmiljö, Detaljplan för Universitetet vid Renströmsparken. Mats & Arne Arkitektkontor AB, 2019-03-29.

PM: Antikvariska synpunkter tillbyggnad av Göteborgs Konstmuseum. Antiquum AB, 2020-11-16

Riksintressen för kulturmiljövården – Västra Götalands län (O). Riksantikvarieämbetet, 1997, Dokument uppdaterat 2018-05-07.

Renströmsparken, Kulturmiljöutredning inför detaljplan för Universitetet. Kulturmiljörapport, Göteborgs Stadsmuseum. 2017:07

Villa Beyer, varsamhetsplan inför ombyggnad. Lindholm Restaurering AB

Arkiv

Stadsbyggnadskontoret (SBK)

- Bygglöshandlingar och ritningar
- Detaljplaner och detaljplanehandlingar
- Flygfoton
- Historiska kartor

Göteborgs stadsmuseum (GSM), Carlotta

- Historiska fotografier

Regionarkivet, Västra Götalandsregionen och Göteborgs stad, Ritningsregister.

- Original ritningar

Lantmäteriet

- Historiska ortofoto
- Ortofoto

Illustrationer och fotografier

Där inget annat anges är fotografier tagna av Acanthus